

BEHEERVISIE ROZENDAALSE VELD 2019

INHOUD

Samenvatting 5

1 Inleiding 7

2 Beknopte beschrijving Rozendaalse Veld 10

3 Visie en doelen voor het Rozendaalse veld 15

3.1 Visie 15

3.2 Doelen per functiepijler 16

4 Trends en ontwikkelingen 18

4.1 Natuur en biodiversiteit 18

4.2 Recreatie en maatschappelijk draagvlak 21

4.3 Productie en gebruik 25

4.4 Cultuurhistorie 27

5 Beheer 29

5.1 Gradiënten in het landschap 29

5.2 Stuifzand en heide 30

5.2.1 Streefbeeld 30

5.2.2 Beheerdoelen en -maatregelen 30

5.3 Bossen 32

5.3.1 Streefbeeld 32

5.3.2 Beheerdoelen en -maatregelen 32

5.4 Recreatie 34

5.4.1 Streefbeeld 34

5.4.2 Beheerdoelen en -maatregelen 34

5.5 Overige natuurterreinen gemeente Rheden 36

5.6 Risicogestuurd beheer 38

6 Financiën 40

6.1 Inkomsten 40

6.2 Kosten 40

6.3 Uitvoeringsprogramma 2019-2029 41

Gebruikte bronnen / verder lezen 42

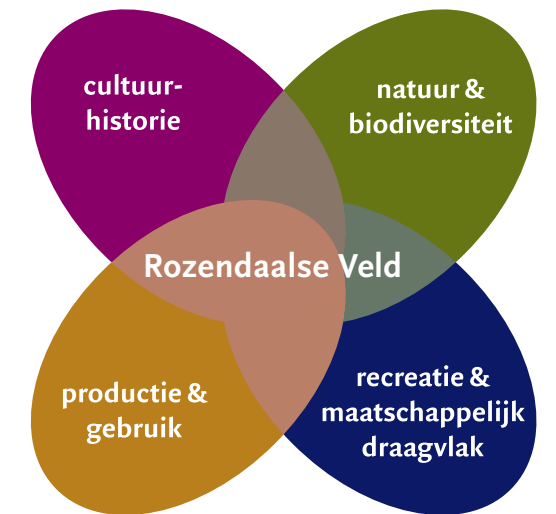

SAMENVATTING

Het Rozendaalse Veld voorziet in een grote recreatie-behoefte voor de inwoners van Velp, Arnhem en wijde omstreken. Het omvat heide, stuifzand en bos en maakt onderdeel uit van het grootste natuurgebied van Nederland, de Veluwe. De gemeente Rheden is trotse eigenaar en beheerder van het Rozendaalse Veld.

Het Rozendaalse Veld was van oorsprong geërfdengrond, gemeenschappelijk bezit van de Velpse boerengemeenschap. Een eeuw geleden hebben de geërfden hun eigendom geschonken aan de gemeente Rheden. Aan deze schenking was een aantal notariële voorwaarden verbonden, welke in 1998 zijn vertaald naar een convenant. Uitgangspunt is dat het natuurterrein wordt beheerd ten nutte van het algemeen belang én dat de gemeente Rheden de historische relatie met de voormalige eigenaar erkent. Het natuurbeheer vraagt dagelijks om het maken van keuzes. Daarbij wegen meerdere aspecten mee, zoals maatschappelijke ontwikkelingen, natuurlijke gebiedskenmerken, wet- en regelgeving en vakkennis. Een actueel beleidskader is nodig om in te spelen op een aantal lopende ontwikkelingen. Alleen dan kunnen we blijven voldoen aan de langetermijnvisie: het duurzaam in stand houden van het natuurgebied ten dienste van het algemeen belang. In de “Beheervisie Rozendaalse Veld 2019-2029” zijn de visie en doelstellingen voor het natuurgebied vertaald in beheermaatregelen, waarbij nadrukkelijk is ingespeeld op actuele trends en ontwikkelingen.

Het beheer van het Rozendaalse Veld berust op vier functiepijlers, welke voortkomen uit de visie op het gebied: Voor elk van deze pijlers zijn in de afgelopen jaren ontwikkelingen gaande. Het gebied kent een aantal groeiende ecologische opgaven: de overmaat aan stikstofdepositie verslechtert zowel de heide- als het bosesysteem, de groeiende recreatiedruk tast lokaal natuurwaarden aan, terwijl het systeem juist sterk moet zijn om effecten van klimaatverandering te kunnen opvangen. Er mist op landschapsschaal een verbinding met de landbouwgronden. Er mogen meer boerenactiviteiten plaatsvinden om biodiversiteit te verhogen. Met schapenbegrazing, maaien en plaggen is de heide immers ooit ontstaan. Bij de houttoogst wordt meer gestuurd op biodiversiteit, hout- en bodemkwaliteit. Er is in toenemende mate aandacht voor

klimaatadaptatie, onder andere door het werken met andere boomsoorten. De gemeente Rheden is er trots op dat zoveel bezoekers van het natuurgebied genieten. De keerzijde is echter dat de groei op sommige dagen of locaties ten koste gaat van waar we in de visie voor staan. Dat vraagt om het maken van keuzes: waar kan het gebied de drukte aan, waar is het beter te begrenzen om van rust kunnen blijven genieten. Op het gebied van cultuurhistorie voert de gemeente reeds jaren een actief beleid (winnaar erfgoedprijs 2019). Het culturele erfgoed van het Rozendaalse Veld mag meer dan voorheen in de schijnwerpers komen.

De speerpunten voor beheer zijn:

- open houden van de heide en stuifzand
- zorg voor het ecosysteem op Veluweschaal, verbeteren van structuur en bodem
- in de bossen blijven sturen op biodiversiteit, houtkwaliteit, bodemkwaliteit en klimaatadaptatie
- het werken aan recreatiezonering en het vergroten van de betrokkenheid van het publiek
- in beeld brengen van de historische elementen en structuren en afwegingen maken voor het beheer

Voor bos en heide zijn streefbeelden geformuleerd. De beheermaatregelen dragen bij aan het halen van de streefbeelden. Hierbij is rekening gehouden met de trends en ontwikkelingen die zich afspelen én de mate en vorm waarin deze ontwikkelingen hun weerslag moeten hebben op het beheer. Ten aanzien van boomveiligheidsbeleid en brandveiligheid is deze visie-periode het risicogestuurd beheer geïntroduceerd.

Om het Rozendaalse Veld duurzaam in stand te houden moeten de inkomsten en uitgaven over meerdere jaren bezien in balans te zijn. Tijdelijke overschotten blijven gereserveerd. Dit is nodig om onvoorziene kosten en tekorten op te kunnen vangen en voor het uitvoeren van projecten waarmee we investeren in de kwaliteit van het gebied.

1. INLEIDING

Het Rozendaalse Veld is een ca. 600 ha groot bos- en natuurgebied, dat - hoewel gelegen in de gemeente Rozendaal - in eigendom van en in beheer is bij de gemeente Rheden. Het omvat het heidegebied Rozendaalse Veld, het stuifzandgebied Rozendaalse Zand en de Beekhuizense Bossen (zie de overzichtskaartkaart in hoofdstuk 2). Het Rozendaalse Veld ligt ten noorden van het dorp Velp en maakt onderdeel uit van het grootste natuurgebied van Nederland, de Veluwe. Voor inwoners van Velp, Arnhem en wijde omstreken voorziet het natuurgebied in een grote recreatiebehoefte.

Het Rozendaalse Veld heeft een bijzondere historie: het was van oorsprong geërfdengrond, gemeenschappelijk bezit van de Velpse boerengemeenschap. De geërfden van het dorp Velp waren eeuwenlang de gezamenlijke eigenaren en gebruikers van het terrein. In 1917 besloten de geërfden een klein deel van het gezamenlijk eigendom (de “Voorheide”) aan de gemeente Rheden te schenken en in 1921 volgde het resterende deel (de “Achterheide”). Aan deze schenking was een aantal notariële voorwaarden verbonden. Deze zijn in 1998 vertaald naar een, voor de huidige tijd werkzaam, convenant. Uitgangspunt is dat het natuurterrein wordt beheerd ten nutte van het algemeen belang én dat de gemeente Rheden de historische relatie met de voormalige eigenaar erkent. In de praktijk betekent dit dat de Geërfden van Velp door de gemeente Rheden betrokken wordt bij het opstellen van beleidsvoornemens en de uitvoering van het beheer. Dit uit zich onder andere in een jaarlijkse heideschouw voor de bestuurders van beide convenantpartners en de jaarlijkse heidewerkdag voor een breed publiek. De Geërfden van Velp zijn ook betrokken geweest bij de totstandkoming van deze beheervisie. Vanuit de jaarvergadering heeft een vijftal geërfden zich als klankbordgroep actief ingespannen om gevraagd en ongevraagd advies te geven op de dilemma's en maatschappelijke opgaven waar de gemeente voor staat.

Jaarlijkse
heideschouw

Een actuele beheervisie voor het Rozendaalse Veld

Er is een aantal ontwikkelingen gaande die vragen om het maken van keuzes in het beheer van het natuurgebied, om zo te kunnen blijven voldoen aan de langetermijnvisie: het duurzaam in stand houden van het natuurgebied ten dienste van het algemeen belang. Eén van die ontwikkelingen is dat de recreatieve druk op het natuurgebied blijft toenemen, terwijl tegelijkertijd de aandacht van het brede publiek voor natuur zich uit in een groeiende groep vrijwilligers die zich inzet voor het gebied. Beleidsmatig (in het licht van de klimaatverandering) wordt het bos herontdekt in de rol van ‘groene airconditioner’ in de stedelijke omgeving. Ook kent het gebied een aantal groeiende ecologische opgaven: de overmaat aan stikstofdepositie verslechtert zowel de heide- als het bosesysteem en het is de vraag hoe we de verbinding van de heide met het landbouwkundig systeem kunnen herstellen. En hoe spelen we in op de zwaarder wordende oogstmachines, de effecten van klimaatverandering en de toenemende vraag naar biomassa? Genoeg redenen voor het opstellen van een actuele beheervisie voor het Rozendaalse Veld.

Naast de hiervoor genoemde ontwikkelingen, zijn ook het aflopen van de diverse uitvoeringsplannen voor heide en bos aanleiding voor het opstellen van deze Beheervisie. Bovendien zijn de bossen van de gemeente Rheden sinds 2003 FSC-gecertificeerd¹ en één van de eisen hierbij is het voeren van het beheer volgens een actuele visie. Gekozen is voor een overkoepelend plan voor de natuurgebieden die in eigendom zijn van de gemeente Rheden onder de noemer ‘Beheervisie Rozendaalse Veld’. De bestaande visies (in het groen in figuur op pag. 8) zijn samengevoegd en als uitgangspunt genomen.

¹ De Forest Stewardship Council (FSC) is een internationale organisatie die zich inzet voor behoud en verantwoord bosbeheer wereldwijd. FSC spreekt van verantwoord bosbeheer wanneer op evenwichtige wijze rekening wordt gehouden met de ecologische, sociale en economische aspecten die bij bosbeheer horen (www.fsc.nl).

Beheervisie Rozendaalse Veld

Beleidsnota
Heide
2005

Visie Geïntegreerd
bosbeheer
2000

Beheersvisie en
maatregelenplan
Rozendaalse Zand
2014

Uitvoeringsplan
Heide
2005-2016
(verlopen)

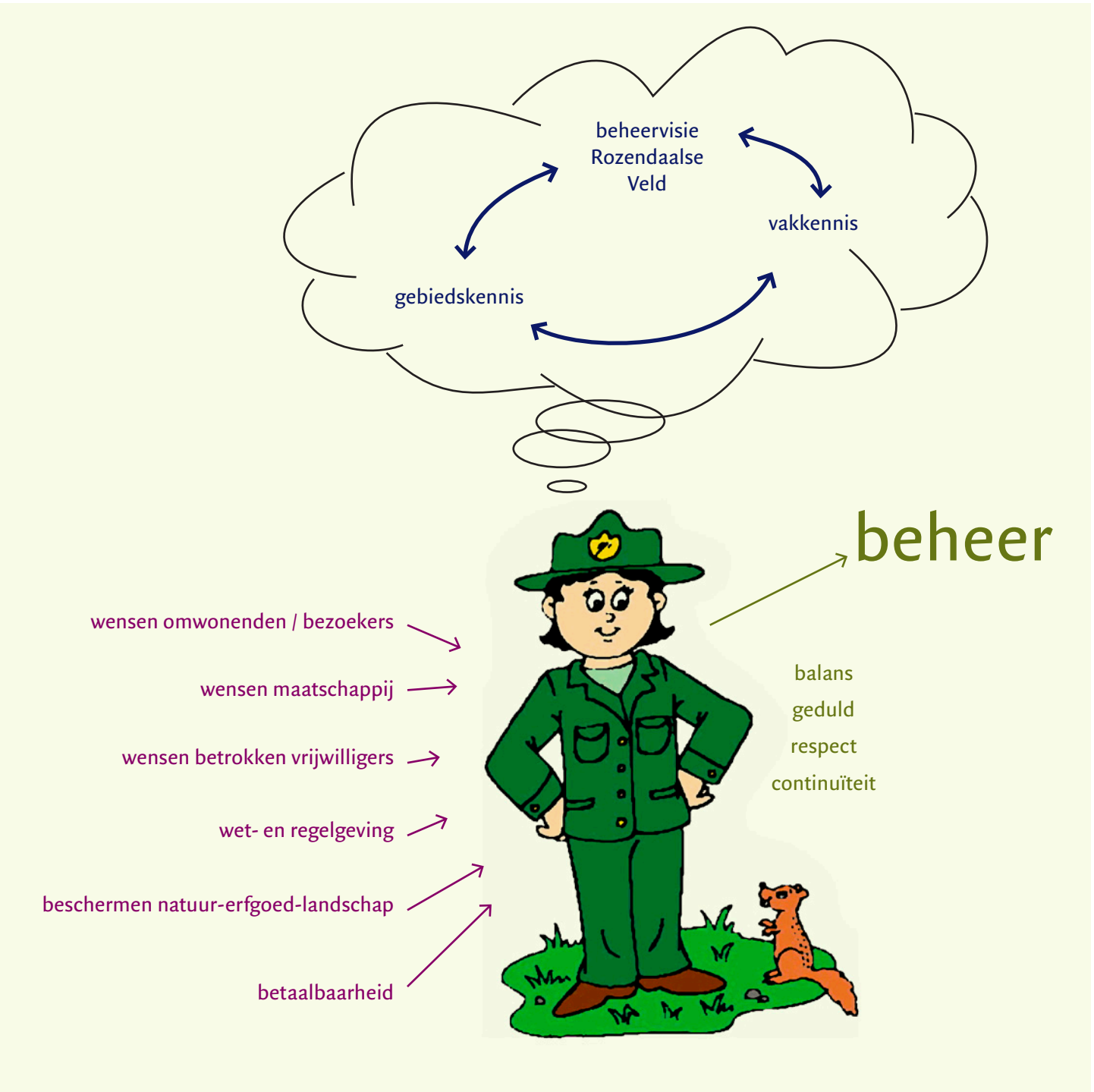
Beheerplan bossen
2012-2016
(verlopen)

Relatie Beheervisie Rozendaalse Veld met de bestaande (en deels verlopen) visies en plannen.

Status beheervisie

De Beheersvisie Rozendaalse Veld geeft kaders voor het te voeren beheer en de gebruiksregels. Het uitvoeringsprogramma is voor de komende 10 jaar. De beheervisie is geen vast recept, maar een richtlijn waarbinnen keuzes gemaakt kunnen worden om het gebied duurzaam in stand te houden. De beheervisie is concreet en toch ook voldoende flexibel, om in te kunnen spelen op onverwachte omstandigheden. Hoewel het Rozendaalse Veld als openbare ruimte zou kunnen worden beschouwd, is er bewust voor gekozen om

deze beheervisie geen onderdeel uit te laten maken van de “Kadernota Openbare Ruimte” van de gemeente Rheden. Het betreft hier een specifiek gebied met eigen actoren en wezenlijk andere aspecten dan binnen de bebouwde kom. Wel komen de methodieken waar mogelijk overeen. Zo is gekeken naar trends en ontwikkelingen in relatie tot de gemeentelijke doelstellingen en is risicogestuurd beheer daar waar mogelijk toegepast.

Het maken van keuzes in het beheer is een complex proces waarbij meerdere belangen worden afgewogen.

2. BEKNOPTE BESCHRIJVING ROZENDAALSE VELD

Het Rozendaalse Veld ligt in de gemeente Rozendaal ten noorden van Velp. Het maakt onderdeel uit van het grootste natuurgebied van Nederland - de Veluwe - en is in eigendom en beheer bij de gemeente Rheden. Het Rozendaalse Veld is ca. 600 ha groot en omvat (kaart 1):

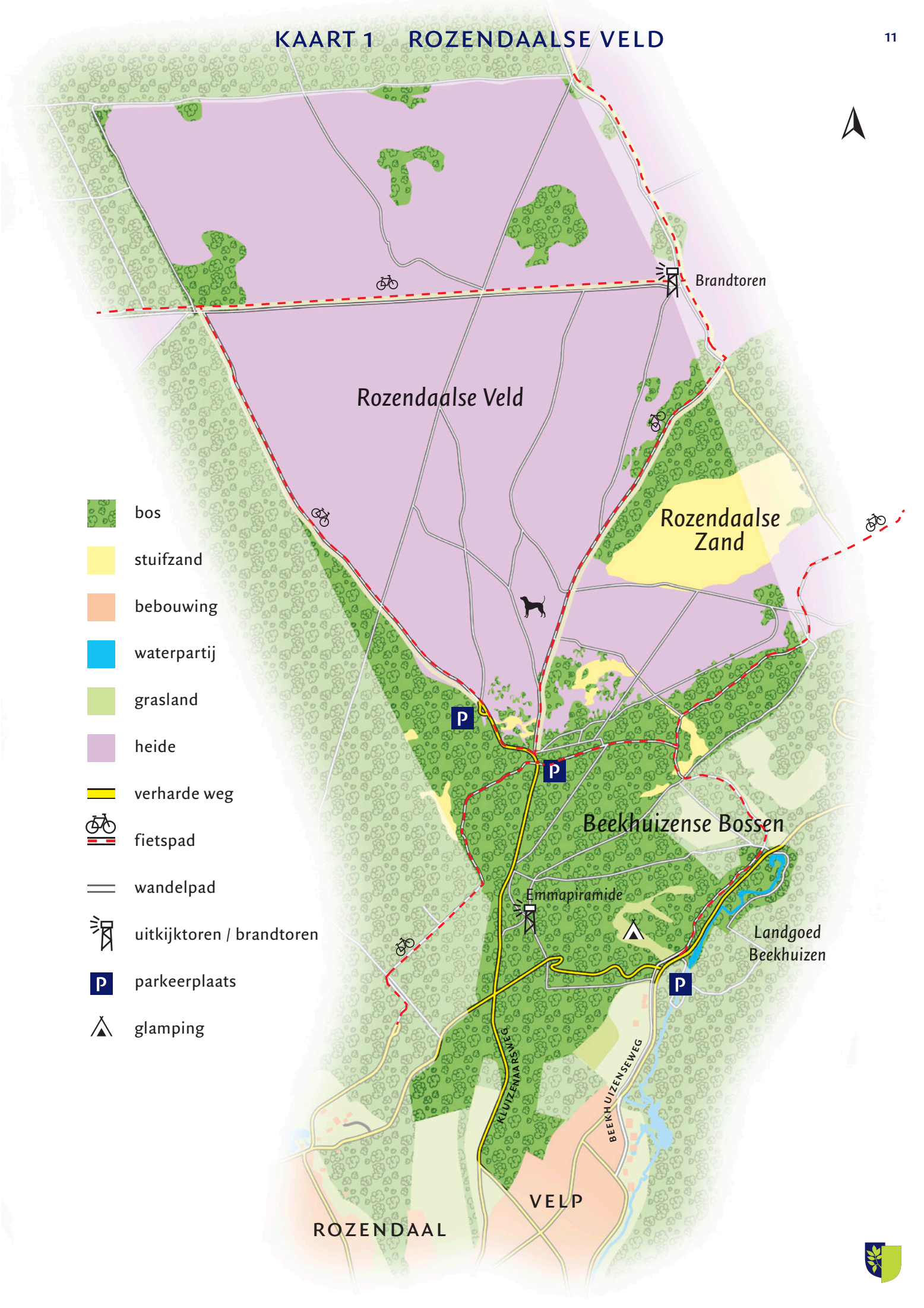
- het heidegebied Rozendaalse Veld (430 ha)
- het stuifzandgebied Rozendaalse Zand (15 ha)
- de Beekhuizense Bossen (155 ha)

Naast het Rozendaalse Veld is de gemeente Rheden ook eigenaar van een aantal kleinere, zelfstandige eenheden: een deel van het landgoed Beekhuizen te Velp ter grootte van 4 ha, het terrein van het voormalig zwembad Beekhuizen te Velp (2 ha), een bosperceel van 2 ha bij camping de Jutberg in Laag Soeren en een bosperceel van 5,6 ha in Laag Soeren (gelegen in het Nationaal Park Veluwezoom).

Het Rozendaalse Veld heeft zoals gezegd een rijke historie met de Geërfden van het dorp Velp. Daaruit voortvloeiend heeft het gebied een belangrijke recreatieve functie voor een zeer breed publiek. Naast een uitgebreid netwerk aan wandel- en fietspaden is een deel van de heide aangewezen als hondenlosloopgebied en is een ander deel van de heide in bepaalde periodes van het jaar in gebruik door speciale doelgroepen, zoals imkers en modelvliegers. Rondom de parkeerplaatsen is het vaak druk, maar verder van de parkeerplaatsen af is rust te ervaren.

Het Rozendaalse Veld kenmerkt zich door de afwisseling van biotopen op een relatief korte afstand. Open zand, heidevelden, half open landschap, donkere bossen en een beekdal wisselen elkaar af. Het heideterrein en het stuifzand zijn hooggelegen op

de stuwwal van de Veluwezoom en reliëfrijk. Opvallend is dat juist op de hoogstgelegen delen indicatoren voor vochtige heide worden aangetroffen, zoals gewone veenbies en zwarte zegge. Dit komt door de aanwezigheid van slecht waterdoorlatende lagen in de bodem. Op de heide zijn elementen zichtbaar die herinneren aan het eeuwenlange gebruik, zoals ijzergeulen en schaapsdriften. Het stuifzandlandschap is een zeer dynamisch, droog en voedselarm terrein. Er komt kaal zand voor, maar ook plekken met begroeiing van mossen en grassen. Dit landschap biedt plaats aan slechts enkele plant- en diersoorten die juist onder deze omstandigheden goed gedijen. Bijzonder zijn de

korstmossen en aan het stuifzandlandschap gebonden insectensoorten. In het bosgebied zorgen de vele gradiënten voor een diversiteit aan bostypen. Het noordelijk deel bestaat voornamelijk uit grove den en berk, op de leemhoudende helling staan meer gemengde bossen en oudere loofbossen worden aangetroffen in het zuidelijk deel. Het gebied rondom de sprengbeek maakt onderdeel uit van landgoed Beekhuizen en is aangewezen als beschermde historische buitenplaats in het kader van de Monumentenwet 1988 (nu: Erfgoedwet).

Landgoed Beekhuizen

Overgangen op het Rozendaalse Veld

Rozendaalse Veld

Een groot deel van de Veluwe is aangewezen als Natura2000-gebied. Dit betekent dat het terrein vanwege de natuurkwaliteit en het voorkomen van soorten van belang is op Europees niveau en daarmee bescherming geniet. Het Rozendaalse Veld maakt ook onderdeel uit van het Natura2000-gebied “Veluwe”, vanwege het voorkomen van de habitattypes ‘zandverstuivingen’, ‘stuifzandheiden met struikhei’ en ‘droge heide’ én vanwege het voorkomen van te beschermen vogelsoorten als de nachtzwaluw en roodborsttapuit. Een groot deel van de Veluwe is aangewezen als Natura 2000-gebied. Dit betekent dat het terrein vanwege de natuurkwaliteit en het voorkomen van soorten van belang is op Europees niveau en daarmee bescherming geniet. Het Rozendaalse Veld maakt ook onderdeel uit van het Natura 2000-gebied “Veluwe”, vanwege het voorkomen van de habitattypes ‘zandverstuivingen’, ‘stuifzandheiden met struikhei’ en ‘droge heide’ én vanwege het voorkomen van te beschermen vogelsoorten als de nachtzwaluw en roodborsttapuit.

Nachtswaluw

3. VISIE EN DOELEN VOOR HET ROZENDAALSE VELD

Voor de verschillende terreintypes van het Rozendaalse Veld - heide, stuifzand en bos - zijn visies en doelen verwoord in de diverse beleidsnota's. Deze visies en doelen zijn nu samengegaan tot één overkoepelende visie voor het Rozendaalse Veld, met daarvan afgeleide doelen. Uit deze visie en doelen vloeien vervolgens de gewenste en noodzakelijke beheermaatregelen voort (hoofdstuk 5), waarbij nadrukkelijk wordt ingespeeld op actuele trends en ontwikkelingen (hoofdstuk 4).

3.1 Visie

De visie voor het Rozendaalse Veld staat aan de basis van de functies van het terrein en geeft richting aan het beheer van het natuurgebied voor de komende jaren:

Visie voor het Rozendaalse Veld

De natuurgebieden in het bezit van de gemeente Rheden worden beheerd ten dienste van het algemeen belang van onze inwoners. Hierbij is de duurzame ecologische en economische instandhouding van natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden de basis en wordt gewerkt aan kwaliteitsverbetering waar kansen liggen. Het behoud van het gebiedseigen karakter en de beleefbaarheid staan voorop bij beslissingen. Er wordt gestreefd naar kleinschaligheid en continuïteit in het beheer. De gemeente hecht waarde aan de betrokkenheid van omgeving, inwoners, maatschappelijke organisaties en onderwijsinstellingen. Inkomsten uit het natuurgebied komen ten goede aan het beheer.

Uit de visie volgt een viertal functiepijlers van het Rozendaalse Veld: natuur en biodiversiteit, recreatie en maatschappelijk draagvlak, productie en gebruik, en cultuurhistorie (zie figuur hieronder).

De functiepijlers van het Rozendaalse Veld, voortvloeiend uit de visie.

3.2 Doelen per functiepijler

De visie voor het Rozendaalse Veld is verder uitgewerkt in beheerdoelen per functiepijler.

Natuur en biodiversiteit

Instandhouding en waar mogelijk uitbreiding van de huidige natuurwaarden en biodiversiteit

Het Rozendaalse Veld is in eerste instantie een natuurgebied. Vanuit Natura2000 liggen er doelstellingen en verplichtingen tot kwaliteitsverbetering voor de heide en het stuifzand en voor het behoud van het leefgebied van diverse vogelsoorten. Het belangrijkste beheerdoel voor de gemeente is het duurzaam in stand houden van de diverse natuurtypen en hun biodiversiteit, als onderdeel van het complete ecosysteem Veluwe - dus tot aan de IJssel. Dit gaat in eerste instantie uit van de intrinsieke waarde die natuur heeft: de waarde van de natuur op zich. Behoud van natuur is echter ook van levensbelang: het biedt ons ecosysteemdiensten zoals schoon water, een stabiel klimaat en grondstoffen. Natuur draagt bovendien bij aan het welzijn van mensen. De ecosysteemdiensten kunnen alleen blijvend geleverd worden door een robuust en veerkrachtig natuurgebied. Hoe hoger de biodiversiteit van een natuurgebied, hoe veerkrachtiger het is.

Er is op het Rozendaalse Veld ruimte voor andere functies, zoals recreatie en (hout)oogst, maar deze mogen geen negatief effect hebben op de natuurwaarden en N2000-instandhoudingsdoelstellingen.

Er is op het Rozendaalse Veld ruimte voor andere functies, zoals recreatie en (hout)oogst, maar deze mogen geen negatief effect op de natuurwaarden en N2000-instandhoudingsdoelstellingen hebben.

Recreatie en maatschappelijk draagvlak

Behoud van zowel de huidige vormen van extensief recreatief gebruik als de bestaande zonering van intensievere vormen van recreatie. Er wordt blijvend wordt geïnvesteerd in participatie en betrokkenheid bij het beheer.

De mogelijkheden om te recreëren op het Rozendaalse Veld vormen een basiswaarde voor de inwoners van de gemeente. Persoonlijke binding vergroot bovendien het bestaansrecht van het natuurgebied. De gemeente stimuleert vrijwilligers bij te dragen aan het beheer of de sociale cohesie rondom het Rozendaalse Veld. In het natuurgebied is volop ruimte voor extensieve vormen van recreatie zoals wandelen, fietsen en natuurbeleving. Ook voor meer intensievere vormen van recreatie is ruimte, maar dan meer lokaal, zoals het hondenlosloopegebied, het plaatsen van bijenkasten en modelvliegen. Het al dan niet toestaan van georganiseerd en of commercieel gebruik mag geen onevenredige afbreuk doen aan de individuele vormen van recreatie of de duurzame instandhouding van het natuurterrein. Eventuele nieuwe activiteiten zullen moeten bijdragen aan de betrokkenheid van de omgeving, maatschappelijke organisaties of onderwijsinstellingen, waarbij de investering of druk op het terrein in verhouding moet staan tot de andere doelstellingen.

Productie en gebruik

Blijvend inzetten van oogsten uit bos en natuur ten behoeve van een ecologisch en economisch duurzaam ecosysteem, waarbij bovendien gekken wordt naar een breder gebruik van de heide als onderdeel van het landbouwkundig systeem.

Uit het Rozendaalse Veld wordt geoogst: het bos levert hout, de heide honing en heidemaaisel. We benutten de grondstoffen. We houden hierbij in hoge mate rekening met natuur- en cultuurhistorische waarden en het recreatief medegebruik. De inkomsten uit de oogst komen ten goede aan het beheer.

Sinds 2003 draagt het Rhedense bos het FSC-keur voor duurzaam bosbeheer. De houtoogst geeft sturing aan de bosontwikkeling en houtkwaliteit ten behoeve van het functioneren van het bos als geheel - en op de lange termijn. We sturen op de verbetering van houtkwaliteit, menging, soortensamenstelling, structuur, bodemontwikkeling en het spreiden van bedrijfsrisico's. Het streven is een bos met het merendeel inheemse soorten, maar de klimaatverandering dwingt ons breder te kijken dan de traditionele bossoorten. Risicospreiding krijgen we door te werken met verschillende boomsoorten van verschillende leeftijden om het effect van calamiteiten op het bos te verlagen. Kwaliteit en kwantiteit van de bosverjonging moet hoog blijven, om ook in de toekomst verzekerd te zijn van inkomsten uit houtoogst. Dit betekent dat er door de tijd en ruimte heen altijd een aantal open plekken in het bos aanwezig is waar bosverjonging op gang kan komen. Hiervan profiteren kruiden en insecten die van deze tijdelijke open plekken afhankelijk zijn.

Heide wordt nu als natuurterrein beschouwd, maar in het verleden was het extensief gebruikte landbouwgrond - het maakte onderdeel uit van het landbouwkundig systeem door begrazing, plaggen en maaien. De gemeente Rheden wil de rol van heide als 'gebruiksgrond' meer gaan benadrukken, daar waar dit bijdraagt aan de hoofddoelstelling van het terrein. Hiermee wordt recht gedaan aan de historische verbinding tussen extensieve landbouw en natuur. Imkers plaatsen bijenkasten op de heide voor honing en heide wordt gemaaid en lokaal gebruikt als bijmenging in veevoer en als stalstrooisel.

Het faunabeheer vindt, zoals nu ook het geval, plaats op basis van het provinciale Faunabeheerplan. De uitvoering is meer dan voorheen integraal onderdeel van het natuurbeheer. Zo werken we aan een betere wildzichtbaarheid, verminderde overlast en verhoogde diversiteit in het gebied. De geschoten dieren worden geconsumeerd.

Cultuurhistorie

Behoud en waar mogelijk versterking cq herstel van de landschappelijke karakteristieken van, en historische elementen en structuren op, het Rozendaalse Veld.

Het culturele erfgoed van het Rozendaalse Veld mag meer dan voorheen in de schijnwerpers komen. De geschiedenis en ontwikkeling van het gebied zijn zichtbaar door de sporen die de mens heeft achtergelaten. Er zijn diverse redenen om het cultureel erfgoed te behouden. Een belangrijke meerwaarde is identiteit. Cultureel erfgoed geeft identiteit aan een plek: het vertelt iets over de ontstaansgeschiedenis en geeft bewoners een gevoel van eigenheid. Mensen voelen zich verbonden met een plek omdat er verhalen aan zijn verbonden, vaak persoonlijk gekleurd. De band tussen het Rozendaalse Veld en de Geërfden van Velp komt hierin goed tot uiting. Naast het belang voor deze streekgebonden identiteit, zijn historische elementen en structuren van belang voor de biodiversiteit en vertegenwoordigen ze een wetenschappelijke waarde en een belevingswaarde. Dat laatste is interessant voor toerisme en cultuureducatie.

Tot op heden worden de bekende en goed zichtbare elementen gespaard of geaccentueerd. We willen echter beter inzichtelijk krijgen welke historische elementen en structuren op het Rozendaalse Veld aanwezig zijn; de goed zichtbare, maar ook de nu onherkenbare. Het is niet realistisch, alleen al vanuit financiële overwegingen, om al het erfgoed te behouden. Om een zorgvuldige afweging te maken in het beheer, is het wel van belang meer zicht te hebben op het verhaal van het Rozendaalse Veld en de elementen en structuren die dit verhaal mede dragen. Het is goed als hier een objectieve beoordeling aan ten grondslag ligt.

4. TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

Terugkijkend naar de situatie van zo’n 10 jaar geleden, is een aantal ontwikkelingen gaande op het gebied van natuur, recreatie, oogst van natuurproducten en cultuurhistorie - de vier pijlers waarop het beheer van het Rozendaalse Veld rust. De trends en ontwikkelingen die het meest relevant zijn voor te maken keuzes in het toekomstige beheer, worden in dit hoofdstuk thematisch en per functiepijler besproken.

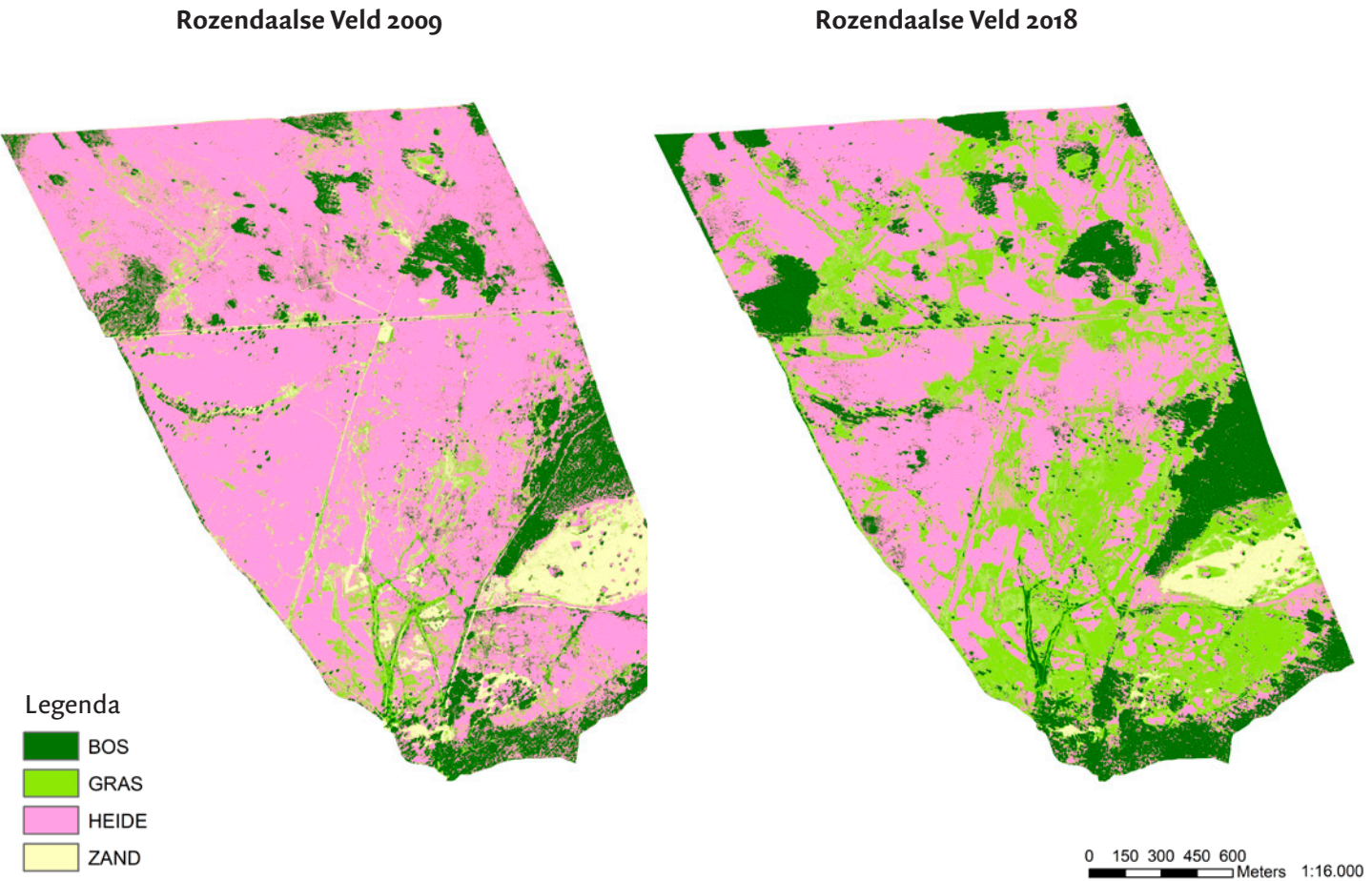
4.1 Natuur en biodiversiteit

Stikstofdepositie

Uit onderzoek blijkt de bodem van de Veluwe heidevelden en bossen sterk verzuurd te zijn (pH 2-3,5 in plaats van de gewenste 4,5). Deze verzuring is een gevolg van de stikstofdepositie vanuit de landbouw, het verkeer en de industrie, zowel van binnen als van buiten ons land. Verzuring heeft een negatief effect op de kwaliteit van de bodem, doordat

voedingsstoffen en mineralen uitspoelen. In 2016 was in Nederland de jaarlijkse zuurlast 2 maal zo hoog als maximaal verdraagbaar voor droge heide. Bovendien kent deze jaarlijkse overschrijding een stapelingseffect, waardoor de bodems steeds verder worden aangetast. Door deze verandering in bodemcondities verandert de natuurlijke soortensamenstelling van de vegetatie, waardoor bijvoorbeeld stuifzand versneld dichtgroeit en vergrassing van de heide optreedt. Deze vergrassing is één van de meest zichtbare effecten van de overmaat aan stikstofdepositie op het Rozendaalse Veld. Om dit beter zichtbaar te maken, hebben we de luchtfoto’s van het gebied uit 2009 en uit 2018 geanalyseerd.

De resultaten hiervan zijn weergegeven in de figuur op pagina 19. Hoewel het een grove benadering is, wordt duidelijk dat de oppervlakte heidevegetatie flink is afgenomen en de oppervlakte met grassen sterk is toegenomen: in 9 jaar zelfs meer dan verdriedubbeld.

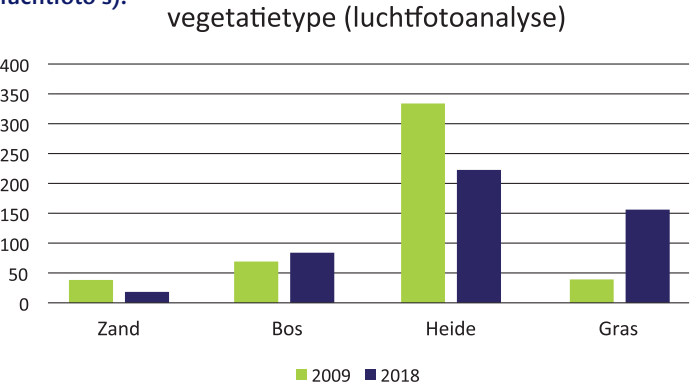

Door de stikstofdepositie bestaan delen van de heide voor 90% uit pijpestrootje.

Gladde slang

Figuur: de vergrassing van de heide op het Rozendaalse Veld is de afgelopen jaren fors toegenomen (analyse op basis van luchtfoto’s).

Ook het ontbreken van schrale, bloemrijkere, delen en de afnemende vitaliteit van de eiken duiden hier op. Voor de instandhouding van de heide, stuifzanden en bossen – met de bijbehorende levensgemeenschappen – zal de stikstofdepositie omlaag moeten. Totdat dit gerealiseerd is, moet gekeken worden hoe de effecten van de stikstofdepositie aangepakt kunnen en moeten worden. In de PAS-Gebiedsanalyse¹ voor de Veluwe (2017) is voor de aangewezen habitattypen een aantal herstelmaatregelen geformuleerd welke hieraan moeten bijdragen.

¹ De PAS-Gebiedsanalyse vormt een nadere uitwerking van de realisering van de Natura2000-doelen voor de Veluwe in relatie tot de overschrijding van kritische depositiewaarden (KDW) voor stikstof. PAS staat voor Programmatische Aanpak Stikstof.

Biodiversiteit

De achteruitgang van biodiversiteit is één van de meest urgente duurzaamheidsproblemen. De belangrijkste oorzaken van biodiversiteitsverlies zijn stikstofdepositie en verstoring als gevolg van het steeds groter wordende aantal bezoekers (al dan niet in georganiseerd verband). Monitoring van soorten is van belang om resultaten over meerdere jaren te kunnen vergelijken en indien nodig het beheer bij te kunnen sturen. Uitgangspunt hierbij is dat de kosten van de monitoringsreeks in verhouding staan tot het beheer. Vrijwilligers van Ravon resp. de Vogelwerkgroep Arnhem verzamelen gegevens van reptielen en vogelsoorten. Op de heide en het stuifzand worden iedere zes jaar flora, broedvogels, dagvlinders en sprinkhanen én de structuur gekarteerd in het kader van de subsidieregeling SNL. De meest recente SNL-kartering stamt uit 2014. Eens in de 12 jaar wordt een uitgebreide vegetatiekartering uitgevoerd. Voor de vogels op de Veluwezoom is al jarenlang een achteruitgang te melden. Bij zowel de broedvogels als de wintervogels wordt een afname van de aantallen geconstateerd. Denk hierbij aan alle soorten roofvogels, de meeste boszangvogels en de voor het Rozendaalse Veld zo kenmerkende veldleeuwerik. De provincie heeft de opgave de leefgebieden van Natura-2000 vogelsoorten te verbeteren. De achteruitgang van het aantal insecten is ook in natuurgebieden een zorgwekkende ontwikkeling. Op het Rozendaalse Veld zien we een grote verandering in de vegetatiesamenstelling: stikstofminnende soorten als pijpestrootje nemen de overhand. Ook worden steeds meer zaailingen van grove den op de heide aangetroffen: de oppervlakte

heide die jaarlijks van dennen wordt ontdaan en het volume aan dennenchips dat wordt afgevoerd, is de laatste jaren aanzienlijk toegenomen.

Klimaatverandering

Als gevolg van de klimaatverandering stijgt naar verwachting de gemiddelde temperatuur en nemen weersextremen toe. Als de perioden van aanhoudende droogte langer worden, betekent dat voor het Rozendaalse Veld dat daarmee de vegetatiesamenstelling kan veranderen: soorten gaan verloren en er komen andere voor terug. Op een veranderende soortensamenstelling is nauwelijks te anticiperen. Het is belangrijk te blijven streven naar een sterke en zo divers mogelijke soortensamenstelling, om de veerkracht van het gebied te waarborgen en grootschalige ziekten en plagen te beperken. Zeker voor de bosbouw is klimaatverandering een complex verhaal. Boomsoortkeuze, bij aanplant of via sturing, is een keuze voor de lange termijn (50-150 jaar). Boomsoorten uit zuidelijker gelegen landen zijn bestand tegen de hogere temperaturen en langere droogteperioden, maar zijn meestal niet bestand tegen het huidige Nederlandse klimaat met bijvoorbeeld late nachtvorst. De klimaatverandering dwingt ons ook na te denken over het toenemend risico op onbeheersbare natuurbranden bij aanhoudende droogte. De samenwerking met de VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden) is hiertoe reeds geïntensiveerd. Vanuit deze samenwerking komt onder andere meer aandacht voor de bewustwording van (de risico's van) het wonen en recreëren op de Veluwe en vinden er brandoefeningen plaats.

Beginnende bosbrand op tijd geblust!

Bodemontwikkeling van bos en heide

Een goede bodemopbouw en een actief bodemleven zijn belangrijk voor een goed functionerend ecosysteem. Onderzoeken op de Zuid-Veluwe tonen echter aan dat de buffercapaciteit van de bodem achteruit gaat: de mogelijkheid voor de bodem om zuren te verwerken neemt af. Het gevolg hiervan is onder andere dat belangrijke voedingsstoffen voor bomen en planten – zoals kalium, calcium en magnesium – wegspoelen. Het is bekend dat het plaggen van heide in veel gevallen (vooral van drogere heide op de stuwwallen) geen goede maatregel is (geweest). De effecten van de stikstofdeposities zijn vaak juist vergroot. Ook andere maatregelen hebben verstoring gewerkt op de bodemontwikkeling. Het gebruik van zware machines, in zowel bos als heide, geeft bodemverdichting, wat een negatief effect heeft op het bodemleven. Het duurt vaak decennia voor de bodemopbouw weer is hersteld. Ook is de laatste decennia bodemverwonding in het bos toegepast om verjonging met een voldoende dichtheid op gang te brengen. Met deze maatregel wordt de bodemontwikkeling lokaal terug gezet.

Hondenlosloopgebied en natuur

Eén van de publiekstrekken is het hondenlosloopgebied op het Rozendaalse Veld. Het gebied veroorzaakt een intensieve, maar vooral statische verstoring. Het gaat hier om jaarrond dagelijkse verstoring van bezoekers met honden, welke reeds jarenlang in een vast omlijnd gebied plaatsvindt. Dit betekent dat natuurlijke grazers – zoals reeën en edelherten – hier intussen minder tijd doorbrengen, waardoor er minder gegraasd wordt. Wetend dat berken,

Hondenlosloopgebied

eiken, lijsterbes en vuilboom tot de favorieten van de grazers behoren, zien we deze soorten dan ook veelvuldig in het hondenlosloopgebied. Het aandeel van deze soorten neemt sterk af, tot nul, naarmate de afstand tot het hondenlosloopgebied groter wordt. Concreet betekent dit dat in het hondenlosloopgebied meer variatie in kruid-, struik- en boomsoorten en nectarplanten zijn, dan in het overige deel van de heide. Deze variatie is waarschijnlijk de reden van het voorkomen van bepaalde sprinkhanen en dagvlinders in het gebied die elders op de heide minder veelvuldig voorkomen. Broedvogels vinden hier een mooi territorium, maar het is niet bekend of dit ook daadwerkelijk leidt tot broedsucces. Wel is bekend dat een aantal zeer bedreigde vogelsoorten gevoelig is voor verstoring, vooral op en rondom het Rozendaalse Zand. Verstoring van wilde dieren leidt tot stress, falende voortplanting en aanrijdingen. Het los laten lopen van honden buiten het hondenlosloopgebied is nog altijd veruit de meest voorkomende overtreding. Loslopende honden leiden daarnaast tot overlast leiden voor mensen die geen loslopende honden willen ontmoeten. Het is in belang van zowel natuur als mens om hier actie op te ondernemen.

Invasieve soorten

In elk natuurgebied groeien tegenwoordig soorten die er oorspronkelijk niet voorkwamen, de zogenaamde exoten. Soorten die door klimaatverandering op eigen kracht het gebied hebben bereikt, zoals de eikenprocessierups en de wespspin, worden overigens niet gerekend tot de exoten. Of een exoot een probleem vormt, hangt af van de ontwikkeling van de soort en de doelstelling van het gebied.

Invasieve soort grijs kronkelsteeltje profiteert van stikstof en verdringt inheemse soort ruig haarmos/

Verspreidt de soort zich snel en verdringt hij daarbij inheemse soorten, dan wordt gesproken van een ‘invasieve soort’. Invasieve soorten die op het Rozendaalse Veld voor de meeste inspanning zorgen zijn Japanse duizendknoop, Amerikaanse vogelkers en reuzenberenklauw. Deze soorten breiden zich uit ten koste van de inheemse soorten en richten daarmee ecologische schade aan. Voor veel van dergelijke soorten is de bestrijdingsmethode nog niet gevonden en leren we tijdens de bestrijding. Grijs kronkelsteeltje, cotoneaster en Canadese guldenroede zijn in opkomst. Soorten als springbalsemien, laurier, rododendron en vele andere tuinplanten zitten tot op heden op een beheersbaar niveau. Voor de toekomst moeten we alert zijn op het effect en het gedrag van steeds weer nieuwe soorten die het Rozendaalse Veld bereiken.

4.2 Recreatie en maatschappelijk draagvlak

Bezoekers(zonering)

Het Rozendaalse Veld heeft een aantrekkingskracht op bezoekers vanuit de wijde regio. Recreanten komen voor de rust, de natuur, om te bewegen en te sporten, om hun hond uit te laten. De gemeente Rheden is er trots op dat zoveel mensen van het natuurgebied genieten. Er is echter een aantal ontwikkelingen dat de aandacht vraagt. De recreatiedruk op het Rozendaalse Veld is de laatste jaren toegenomen en zal dit naar verwachting blijven doen. Ondanks de drukte in het gebied komt ook de rustzoekende recreant aan zijn trek, mits hij of zij bereid is iets verder te

Landgoed Beekhuizen: modderig pad door de vele mountainbikers.

lopen vanaf de parkeerplaatsen. Het gebied ten noorden van de Koningsweg is rustgebied. Ook de westkant van het Kerkepad kent weinig paden en voorzieningen. Daardoor is het er rustig en is de kans om wild of vogels te zien groter.

Houding en gedrag

Grote aantallen recreanten leiden soms tot onderlinge conflicten. Dit geldt voor zowel de individuele bezoekers als voor groepen en georganiseerde activiteiten. Zolang iedereen rekening houdt met andere bezoekers en met de natuur, is het Rozendaalse Veld echter groot genoeg om vele diverse doelgroepen naast elkaar te ontvangen.

Nieuwe vormen

Er komen ook nieuwe vormen van recreatie bij. Bij de vraag of een nieuwe activiteit kan worden toegestaan, zal steeds een afweging gemaakt moeten worden of deze bijdraagt aan de hoofddoelstelling van het gebied. Hierin speelt de frequentie en het effect van de activiteit mee. Een voorbeeld is de opkomst van drones. Drones werken versturend op fauna, worden als onaangenaam ervaren en is als recreatieve vorm niet toegestaan op het Rozendaalse Veld.

Broedgelegenheid

Het Rozendaalse Veld en vooral de zandige heide, is een

zeer geschikte broedlocatie voor boomleeuwerik en nachtzwaluw. Voor deze soorten is de Veluwe aangewezen als Natura2000-gebied. Uit onderzoek blijkt dat het slecht gaat met deze soorten. Verstoring tijdens het broedseizoen is voor deze soorten het belangrijkste knelpunt. Vanuit het Natura2000-beheerplan voor de Veluwe en de Veluwe-alliantie wordt op Veluwe-niveau gewerkt aan een recreatieve zonering. Voor de gemeente Rheden is het behoud van ons grote hondenlosloopgebied hierbij het uitgangspunt.

Handhaving

Loslopende honden buiten het losloopgebied en MTB'ers buiten de MTB-route zijn de meest voorkomende overtredingen. Maar ook dumpingen, crossen en nachtelijk bezoek is geen uitzondering. Dit samen leidt tot schade aan natuur, onderlinge overlast en erosie. Momenteel heeft de gemeente Rheden onvoldoende de handhaving waar de recreatiedruk en de kwetsbaarheid van het gebied om vraagt.

Recreatief netwerk

Voor de gemarkeerde wandel-, ruiter- en MTB-routes trekt de gemeente samen op met Natuurmonumenten. Natuurmonumenten is de beheerder van deze routes en monitort de markeringen en toegankelijkheid. De vereniging int daarvoor de bijdrage van de gebruikers (mtb-vignet en

ruiterpas), óók voor het deel dat over de gronden van de gemeente Rheden loopt. De routes worden momenteel in samenspraak met gebruikers herzien voor meer uitdaging en een efficiënter beheer. Actueel is de aanpassing van de MTB-route en wandelknooppuntensysteem.

Op de Veluwe lopen momenteel meerdere projecten om een eigendomsoverstijgend recreatief netwerk tot stand te brengen. Denk aan het fietsknooppuntensysteem, het wandelnetwerk en de MTB-route. Dit gebeurt in samenspraak met de betreffende doelgroep en de aanliggende terreineigenaren. Het doel is een beter functionerend recreatief netwerk, waarbij de kwetsbare delen beter worden beschermd. De MTB-route door het beekdal van landgoed Beekhuizen conflicteert bijvoorbeeld met de beleefbaarheid en de geest van de oorspronkelijke aanleg van het landgoed. Daar komt een uitdagender route voor terug op de Zuidoost-Veluwe.

Recreatieve voorzieningen

De staat van de recreatieve voorzieningen (bankjes, bebording) laat op steeds meer plekken te wensen over. Omdat een onverzorgde omgeving de indruk kan wekken dat alles mag, zal een kwaliteitsverbetering moeten plaatsvinden.

Omgeving Beekhuizen

De komst van de glamping 'Buitenplaats Beekhuizen' in 2016 heeft de omgeving nieuw leven ingeblazen. Samen met B&B hotel Beekhuizen en de grote parkeerplaats kan het als een mooie toegangspoort fungeren van het natuurgebied Rozendaalse Veld, landgoed Beekhuizen en het Nationaal Park Veluwezoom. De parkeerplaats en de weg-inrichting heeft wel een herinrichting nodig, in de huidige staat functioneert deze niet goed.

Het concept van de Omgevingsvisie Buitengebied noemt de optie om de Beekhuizense weg over de Posbank af te sluiten. Wanneer dit idee verder tot ontwikkeling komt, zal de gemeente Rheden met partners een plan moeten uitwerken om de omgeving Beekhuizen het groeiend aantal bezoekers beter te kunnen laten dragen.

Parkeerdruk en toegankelijkheid met auto

Het hondenlosloopgebied en de brandtoren zijn met de auto bereikbaar via doodlopende wegen. Voor het parkeren zijn twee grote parkeerplaatsen beschikbaar. In weekenden met mooi weer zijn er soms meer auto's dan parkeergelegenheid. Er kan dan verkeerschaos en bermschade ontstaan. Ook kan dit gevolgen hebben voor een veiligheid: het is een doodlopende weg en bij calamiteiten kunnen hulpdiensten en ander verkeer elkaar in de weg zitten.

Parkeerplaats Beekhuizen

Het is de uitdaging te zoeken naar efficiënter gebruik van de parkeerplaatsen, of wellicht kan er een systeem komen dat het publiek tijdig informeert over de overvolle parkeerplaatsen. In geval van gladheid worden de Beekhuizense- en Kluizenaarsweg afgesloten. De parkeerplaats achter de sportvelden van de Pinkenberg en aan de Beekhuizense weg spelen dan een belangrijke rol in de opvang van bezoekers.

Georganiseerde en commerciële activiteiten

Het Rozendaalse Veld is een gewild decor voor diverse (sport)evenementen. Er komen steeds vaker verzoeken binnen voor steeds groter wordende georganiseerde evenementen. Ook nemen de verzoeken toe om activiteiten in het broedseizoen of in de nachtelijke uren. Hoewel de gemeente positief staat tegenover deze evenementen, is de draagkracht van het gebied hiervoor de afgelopen jaren bereikt. Het toestaan van nog meer of grote evenementen cq commerciële activiteiten doet afbreuk aan de natuur- en recreatiewaarden van het gebied. Het Rozendaalse veld is er - naast de doelstellingen voor natuur en biodiversiteit - in eerste instantie voor individuele vormen van extensieve recreatie - voor onthaasting en natuurbeleving. dit geldt niet voor evenementen op de openbare weg zoals Posbank-loop; daar zijn we trots op.

Participatie bij het beheer

Het aantal (groepen) vrijwilligers dat zich inzet voor het natuur en landschap neemt toe. Inmiddels zet meer dan de helft van de Nederlanders zich in meer of mindere mate in voor natuur en landschap. Ook op het Rozendaalse Veld zijn verschillende vrijwilligers(groepen) actief. De gemeente waardeert dit enorm en stimuleert en faciliteert de vrijwilligers. Aandachtspunten blijven de veiligheid van de vrijwilligers en de afweging tussen inspanning en resultaat. Het werk van de vrijwilligers dient bij te dragen aan de doelstellingen van de Beheervisie.

Hondenlosloopgebied en hondenuitlaatservices (hussen)

De gemeente Rheden heeft in 2017 het gebruik van het hondenlosloopgebied door hondenuitlaatservices gereguleerd. Er kwamen steeds vaker klachten binnen over de overvloed aan grote groepen loslopende honden. Er zijn nu 20 bedrijven die een toestemming hebben ontvangen om onder voorwaarden met meerdere loslopende honden van het uitlaatgebied gebruik te maken. Voor nieuwe bedrijven is voorlopig geen plaats. De hondenuitlaatservices van het Rozendaalse Veld hebben zich verenigd, nemen zelf de verantwoordelijkheid om (vermeende) overlast te laten afnemen, zijn herkenbaarheid en aanspreekbaar. Ook dragen deze ondernemers bij aan het beheer en zijn ogen en oren in het veld. Dit functioneert goed.

Hardloopwedstrijd

Er zijn 20 bedrijven die een toestemming hebben ontvangen om onder voorwaarden met meerdere loslopende honden van het uitlaatgebied gebruik te maken.

Ongesprongen explosieven

Bij de vondst van explosieven is een gemeente verplicht een geschikte locatie ter beschikking te stellen aan de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD) voor het onschadelijk maken ervan. De EOD heeft een voorkeur voor het Rozendaalse Zand, vanwege de vegetatieloze en relatief rustige omgeving. De gemeente Rheden zal het Rozendaalse Zand beschikbaar blijven stellen voor explosieven uit WOII. Totdat er een geschiktere locatie voorhanden is.

4.3 Productie en gebruik

Verjonging

Uit de bosinventarisatie van 2011 bleek dat de aantallen en de kwaliteit van de jonge bomen te laag was. Er worden sindsdien meer en grotere verjongingsgroepen gemaakt, om zowel de aantallen als de kwaliteit van de verjonging te verhogen. Er moet echter ook ruimte blijven voor de ontwikkeling van oud bos met bijbehorende oude bomen. Het planten van jonge bomen gebeurt sinds 2000 alleen om zaadbronnen in te brengen en bij grootschalige calamiteiten. In alle andere situaties wordt gewerkt met natuurlijke verjonging. Om verjonging van voldoende kwaliteit van de grond te krijgen is bodemverwonding toegepast, meestal

Bosontwikkeling

Het bos wordt eens in de tien jaar op onderdelen gemeten, als onderdeel van de monitoring van het Rozendaalse Veld. Uit de laatste bosinventarisatie (2011) bleek dat het bos in de voorgenomen richting is veranderd: er was ten opzichte van de vorige meting meer openheid en dus meer ruimte voor de ontwikkeling van een kruid- en struiklaag, meer menging van boomsoorten, meer inheemse soorten en het aandeel dik dood hout was toegenomen. Wat minder goed scoorde is de groei van het bos. De metingen lieten zien dat de bijgroei van het bos in 10 jaar tijd was afgenomen van 7,7 m³/ha/jr naar 6,0 m³/ha/jr. Voor een deel komt de afname van de groei door het ouder worden van het bos: oude bomen groeien minder hard. Daarnaast speelt de verschuiving van het soortenaandeel een rol. Het bos is opener komen te staan en het inheemse loofhout (eik en berk) groeit minder snel dan het uitheemse naaldhout (zoals douglas en Japanse lariks). Iedere vier jaar wordt tussen de 50-100% van de bijgroei van het bos geogost (omgerekend 450-900 m³ per jaar).

met succes. Hiermee wordt echter de bodemopbouw ook teruggezet in de successie. We overwegen om nieuwe planttechnieken toe te passen, mét behoud van bodemstructuur. Met de huidige graasdruk van ree en hert is het op sommige locaties nodig om de verjongingsvlakken uit te rasteren.

De verjongingsplekken in het bos zorgen niet alleen voor de toekomstige houtopstand, maar zijn ook tijdelijke woonplekken voor lichtminnende soorten. Door bij elke houtoogst open plekken te maken, ontstaat er een permanent leefgebied voor kruiden, reptielen, insecten en struweelvogels.

Monocultuur van fijnsparren waar structuur ontbreekt, is gevoelig voor plagen, storm en erosie.

Ziekten en plagen

Gelijkjarige monocultures – houtopstanden van dezelfde soort en van dezelfde leeftijd – zijn kwetsbaar. Door een soortgerelateerde ziekte, zoals momenteel de essentaksterfte en de letterzetter, kan een groot deel van de houtvoorraad verloren gaan. Menging in soorten en in leeftijd geeft stabiliteit en draagt bij aan de bedrijfszekerheid voor het bos en voor het bosbedrijf. Hier is dus blijvend aandacht voor nodig.

De bijdrage van bos en hout aan klimaatadaptatie

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit onderzoekt momenteel of en hoe de wijze van bosbeheer kan bijdragen aan klimaatadaptatie en klimaatmitigatie in de vorm van CO₂-opslag (“klimaatsslim bosbeheer”). Duidelijk is al wel dat de meeste winst behaald wordt bij het zo lang mogelijk in de keten vasthouden van het organisch materiaal, in de bodem of als hout. Het verhogen van het aandeel hoogwaardig kwaliteitshout draagt op deze wijze bij aan CO₂-vastlegging. Hout dat wordt gebruikt in de bouw, houdt langer CO₂ vast dan hout dat wordt versnipperd en in de energiecentrale verbrand. Het is daarom van belang

om bij de houtoogst actief te sturen op het verbeteren van de houtkwaliteit. Bij de toename van de vraag naar hout als grondstof moet echter ook aandacht zijn voor de keerzijde. Er is steeds meer bekend over de kwaliteitsverslechtering van het bos als ecosysteem op arme zandgronden – zoals de Veluwe – als gevolg van een verstoorde nutriëntenbalans en de impact van het stikstofoverschot. Dit heeft gevolgen voor de productiviteit en de biodiversiteit. Het vergroten van de houtoogst of oogst van biomassa doen we niet. Op het Rozendaalse Veld zijn windmolens of zonnepanelen niet aan de orde.

De heide als gebruiksgrond

Eén van de maatregelen om vergrassing van de heide tegen te gaan is begrazing met schapen (en/of koeien). Met het inzetten van begrazing wordt ook recht gedaan aan de oorspronkelijke functie van de heidevelden: extensief gebruikte landbouwgrond. Zo werd op de heide vee geweid, plaggen gestoken voor in de potstal of schaapskooi (welke later gemengd met mest over de akkers werden uitgestrooid) en heidemaaisel werd gebruikt voor diverse doeleinden. Ook werden bijenkasten op de heide geplaatst voor de winning van heidehoning. Schapenbegrazing is in de huidige tijd echter een dure beheermaatregel, zeker als het om een – voor het beheer wenselijke – gescheperde kudde gaat.² Daarom gaan steeds meer stemmen op om de gebruiksfunctie van heide een nieuwe, bij de huidige tijd passende, invulling te geven (denk aan het initiatief Heideboerderij Veluwezoom). Hierbij werken natuurbeheerders, schapenherders, boeren, streekgebonden bedrijven en bewoners samen aan een integraal landschapsbeheer met een duurzaam verdienmodel. Mogelijk leidt dit over enkele jaren tot locatieduiding voor een potstal of een schaapskooi in het gebied. Dit vraagt dan om een aparte besluitvorming en een integrale afweging.

² Een gescheperde schaapskudde is een rondtrekkende kudde die gehoed wordt door een herder.

Faunabeheer

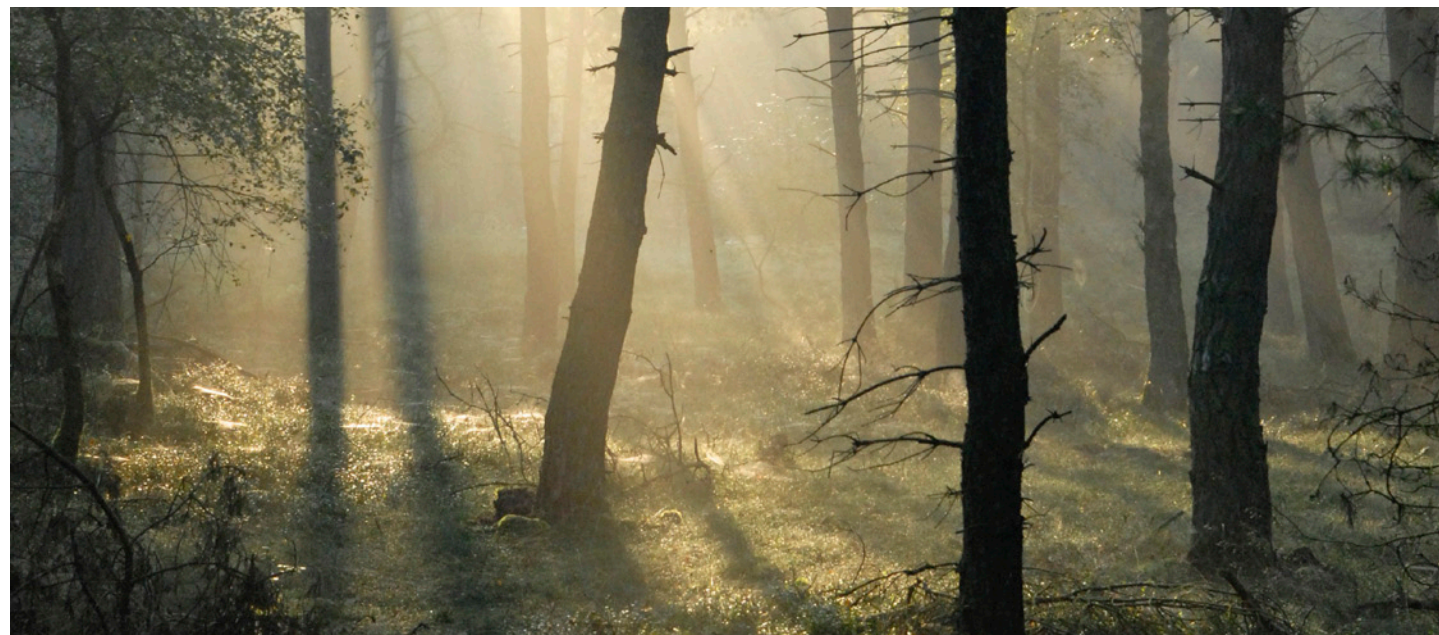
Op het Rozendaalse Veld wordt uitvoering gegeven aan het provinciaal Faunabeheerplan. De uitvoering daarvan ligt in handen van de Wildbeheer Eenheid Zuidoost-Veluwe. De populatie van grofwild is de afgelopen 10 jaar flink toegenomen op de zuid-Veluwe. Edelherten trekken ‘s nachts vanuit het noorden over het gebied naar de voedselrijkere delen (landgoederenzone) en keren ‘s ochtends vóór de recreatiedrukke weer terug naar hun dagverblijf op de rustige en voedselarmere delen. Deze wilddruk heeft effect op de natuurwaarde en leidt tot economische verliezen; er is veel vraat- en veegschade aan de loofbomen. Het plaatsen van rasters is nodig om de juiste boomsoorten tot ontwikkeling te laten komen. De wildzichtbaarheid is niet evenredig toegenomen, mede als gevolg van de hoge recreatiedruk op het Rozendaalse Veld. Wel is soms sprake van vervelende confrontaties. Meestal zijn de wilde dieren het slachtoffer; een enkele keer is dat een hond. De gemeente Rheden is daarom in gesprek met terreineigenaren van de zuidoost-Veluwe om te pogen de wildzichtbaarheid te vergroten, overlast te verminderen en de diversiteit in het gebied te versterken.

4.4 Cultuurhistorie

Steeds meer zijn we ons ervan bewust dat cultureel erfgoed behouden moet worden voor de volgende generaties. De gemeente Rheden voert reeds jaren een actief erfgoedbeleid waarbij gewerkt wordt aan de instandhouding van gebouwde monumenten, het archeologisch erfgoed, het cultuurlandschap en het immateriële erfgoed, de verhalen. Het Rozendaalse Veld, liggend in de gemeente Rozendaal, herbergt ook een aantal karakteristieke landschaps- en andere historische elementen. Sommige daarvan zijn bekend bij het grote publiek, zoals de historische laanstructuur of de uitkijktoren ‘Emmapiramide’. Andere cultuurhistorische aspecten zijn echter veel minder zichtbaar, zoals bomkraters uit WOII, walletjes, schaapsdriften en ijzerkuilen. In het kader van het project “Gelders Arcadië” (2011) zijn de

structuren die op regionale schaal van belang zijn, vastgelegd op kaart. Deze structuren worden op passende wijze ingebed in het beheer en waar mogelijk ingezet voor herstel of accentueren van de elementen. In 2017-2018 heeft een inventarisatie plaatsgevonden van landschapselementen in de gemeente Rheden, uitgezonderd het archeologisch erfgoed en de tijdlaag ‘WOII’. De gemeente Rozendaal werkt aan een archeologische verwachtingenkaart. Afhankelijk van de nieuwe inzichten worden afwegingen gemaakt deze elementen of structuren op te nemen in het beheer. Er kan maatwerk worden toegepast om per element te kiezen voor versterken, accentueren of herstellen. Op dit moment is er binnen de gemeente echter geen structureel budget voor cultuurhistorie binnen het natuurbeheer. Een onderzoek naar de waardstelling van elementen die van belang zijn op lokale schaal, is opgenomen als eenmalig uitvoeringsproject. Van belang is hierbij dat de elementen in hun context worden geplaatst: hoe passen de losse elementen in het hele verhaal van de geschiedenis van het Rozendaalse Veld? Op basis hiervan kan een plan van onderhoud worden opgesteld en een inschatting worden gemaakt van het benodigde budget daarvoor.

5. BEHEER

In dit hoofdstuk wordt het beheer van het Rozendaalse Veld voor de komende 10 jaar uiteengezet. Visie en doelen zijn vertaald naar maatregelen in het veld om die doelen te bereiken. Bij het uitwerken van de beheermaatregelen is rekening gehouden met de trends en ontwikkelingen die zich afspelen op het gebied van natuur, recreatie, gebruik en cultuurhistorie én de mate en vorm waarin deze ontwikkelingen hun weerslag moeten hebben op het beheer.

Bij het beschrijven van de beheermaatregelen is een indeling gemaakt naar de beheertypen zoals verwoord in het Natura2000-beheerplan: heide, stuifzand en bos, waarbij heide en stuifzand samen worden beschreven. Echter, juist de overgangen van die beheertypen én de samenhang in het totale landschap is van belang voor veel soorten. De eerste paragraaf gaat om die reden in op die relaties in het landschap en de overgangen van beheertypen. Om te bepalen welke beheermaatregelen nodig zijn, is het van belang te weten waar we naar toe willen. Per beheertype wordt aangegeven wat het streefbeeld is (“waar willen we naar toe?”) en worden de maatregelen genoemd die kunnen bijdragen aan het halen van de streefbeelden en de doelstellingen (“hoe komen we er?”).

Waar willen we naar toe?

De streefbeelden dienen als een stip aan de horizon. Het is een eindbeeld, dat richting geeft aan de uiteindelijke maatregelen. Het gaat hierbij om het functioneren van het complete ecosysteem van de Veluwe. Voor het formuleren van de streefbeelden is mede gebruik gemaakt van de profiel-documenten zoals deze zijn opgesteld voor Natura2000 en de beheertypen in het kader van de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Deze zijn meer specifiek gemaakt voor het Rozendaalse Veld.

Hoe komen we er?

De beheermaatregelen moeten bijdragen aan het halen van de streefbeelden en de algemene doelstellingen van het Rozendaalse Veld. Hierbij moet rekening worden gehouden met autonome ontwikkelingen en trends. Uiteraard is elke maatregel maatwerk en zijn afwijkingen mogelijk; het vraagt deskundigheid en veldkennis om de juiste maatregel op de juiste manier toe te passen, mede ook ge-

relateerd aan de overige functies van het gebied. Dit deel kan worden gezien als een gereedschapskist waar het juiste gereedschap uit gehaald moet worden en op een juiste manier moet worden toegepast.

Beheerwerkzaamheden in het Rozendaalse Veld worden uitgevoerd volgens de gedragscodes voor bos- en natuurbeheer om zo de grootste mate van verstoringen te voorkomen. Voor evenementen wordt door de initiatiefnemer indien nodig een natuurtoets gedaan. Voor regulier recreatief gebruik is (nog) geen gedragscode. Ook voor natuurbrandoefeningen zijn heldere afspraken gemaakt. Bij alle werkzaamheden wordt zorgvuldig omgegaan met karakteristieke elementen; lanen, bomenrijen, jeneverbesen en mierenhopen worden altijd vrijgesteld. Er wordt zorgvuldig omgegaan met wallen en ander reliëf en met de bodemstructuur wanneer er machinaal gewerkt wordt. Bij de houtoogst wordt uitsluitend gewerkt met vaste exploitatiepaden. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen wordt vermeden.

5.1 Gradiënten in het landschap

De heide, het stuifzand en het bos op het Rozendaalse Veld staan niet op zichzelf, maar zijn onderdeel van een groot heide- en stuifzandlandschap. Juist de overgangen tussen de beheertypes, de gradiënten, zijn belangrijk voor verschillende soorten. Op landschapsschaal bestaan de gradiënten uit alle denkbare overgangen die het landschap biedt, zoals overgangen naar drogere en voedselarmere delen, nattere delen in de heide en delen met bosontwikkeling. De afwisseling van structuurkenmerken is belangrijk: oude heide en jonge heide, kale bodem, hoog struweel, jeneverbesstruwelen, solitaire bomen, etc. Van oudsher bestond er een geleidelijke overgang tussen grasland, bouwland en heide. Tegenwoordig is het heidegebied volledig gescheiden van het landbouwkundig systeem. De geografische scheiding bestaat uit bossen, wegen, bebouwing en sportvelden, maar ook beheersmatig ontbreekt de historische relatie. De begrazing met schapen mist en daarmee ook de zaaduitwisseling tussen landbouw en heide. De meststoffen gaan niet van heide naar landbouwgrond, maar juist andersom via stikstofdepositie. Het is de uitdaging voor de komende jaren deze overgang weer meer geleidelijk te maken. Een aantal structuurkenmerken en successiestadia vraagt echter jaren of decennia voordat het goed is ontwikkeld: een kwestie van geduld.

Bij het beheer van het Rozendaalse Veld zal de komende jaren nadrukkelijk aandacht worden besteed aan de instand-

houding van de gradiënt open-gesloten. De dennen op de heide zitten aan de bovengrens van het maximaal gewenste percentage. Ook de bosrand - die steeds verder de heide optrekt - wordt uitgedund, zodat de overgangen meer geleidelijk worden. De bosrand bestaat bij voorkeur uit een groot aandeel inheemse loofhoutsoorten (zie kaart 2 Natuurbeheer). Menging van soorten heeft gemiddeld genomen een hogere natuurwaarde en loofhout is beter bestand tegen natuurbrand. Op het stuifzand is het van belang de buntgrassen niet te laten domineren; er wordt daarom gewerkt aan het open houden van de kleinere stuifplekken. Daarnaast worden kleinschalige verbindingen gemaakt tussen open plekken in het bos en heide of heide onderling. Het gaat hier nadrukkelijk niet om het grootschalig kappen van bos, maar lokaal zorgen dat zonlicht de bodem kan raken, of dat heide niet dichtgroeit. Lichtminnende soorten als reptielen en insecten vinden hier een leefgebied en kunnen zich verspreiden.

5.2 Stuifzand en heide

Omdat stuifzand en heide landschappelijk erg aan elkaar verbonden zijn en in samenhang functioneren, worden ze in deze paragraaf als één landschappelijk eenheid beschreven.

5.2.1 Streefbeeld

De beheermaatregelen leiden voor het stuifzand tot een fraaie afwisseling van rijke korstmosvegetaties, open buntgrasvegetaties en open zand. Op het stuifzand is de activiteit van de morfologische processen duidelijk zichtbaar in de vorm van uitstuiving, duinvorming en erosie door regen en wind. De heftige windwerking en grote temperatuurverschillen maken het geheel zeer ongestuurd, waardoor hier alleen echte specialisten kunnen leven. Op de randen en overgangen naar lage vegetatie is sprake van gedempte dynamiek. Op de zuidelijk stuifzandheide is sprake van afwisseling van open struikheidevegetaties en grazige heischraalgraslandachtige situaties, met lokaal lemige omstandigheden. Langs de paden komen door de lichte verrijking grazige situaties voor met grassen - en deze zijn lokaal bloemrijk. Jeneverbestruwelen zijn duidelijk aanwezig en er is sprake van verjonging. Op de heide in het noordelijke deel van het Rozendaalse veld, wisselen de verschillende stadia van droge heide elkaar af en komen lokaal plekken voor met pijpenstrootje. Op de meest vochtige delen is ook vochtige heide aanwezig. Het heidelandschap wordt afwisselend met enkele vliegdennen en solitaire loofbomen. Eens in de zoveel jaar kan het heidehaantje voor een grootschalige aantasting van de heide zorgen. Deze kever

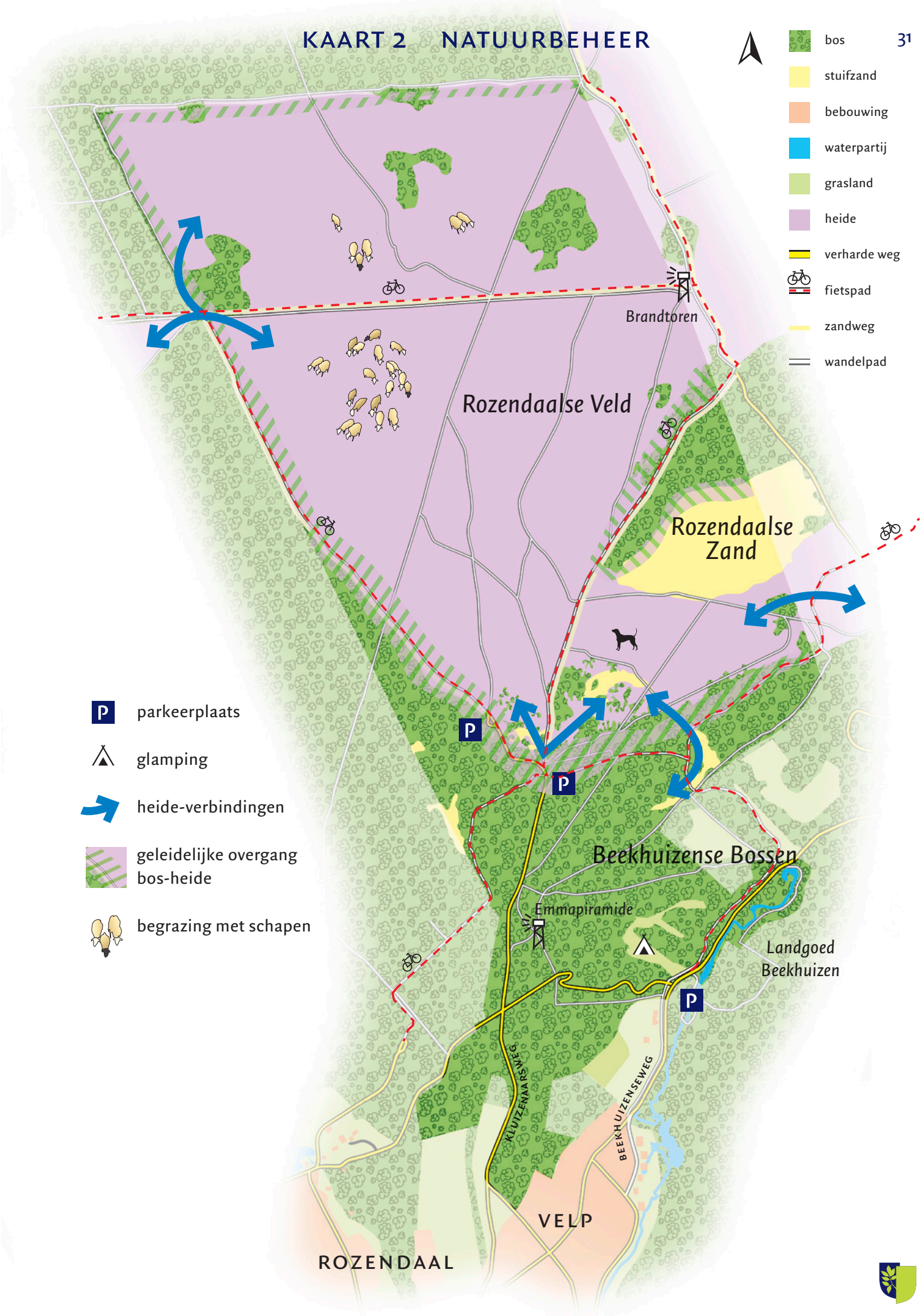
(en haar larven) komt dan massaal voor en vreet het blad en jonge scheuten van de heide, waardoor de heideplanten meestal afsterven. De vrijgekomen ruimte kan dan door andere soorten ingenomen worden. De heide gaat geleidelijk over in een structuurrijke bosrand die gedomineerd wordt door loofhout. Invasieve soorten zijn nauwelijks aanwezig. Uit de bewaard gebleven en goed onderhouden historische landschapselementen kan de geschiedenis van het Rozendaalse Veld als gebruiksgrond worden afgelezen.

5.2.2 Beheerdoelen en -maatregelen

Het beheer van de heide en het stuifzand is gericht op het verbeteren van de structuur en het vergroten van de kwaliteit van het gebied ten behoeve van de biodiversiteit en de bodemkwaliteit. Voor de heide en het stuifzand is het open houden van het landschap de grootste opgave, daarbij rekening houdend met de landschappelijke gradiënten en de verbetering van de kleinschalige structuren. Om de biodiversiteit te behouden en te versterken zijn juist deze gradiënten van belang.

De komende tien jaar worden de volgende beheermaatregelen genomen (zie kaart 2 Natuurbeheer):

- open houden van heide en stuifzand
- inzetten van schapenbegrazing, nadat haalbaarheid verkend is
- uitvoeren van herstelmaatregelen om de effecten van stikstofdepositie tegen te gaan
- toedienen van nutriënten ten behoeve van het herstel van de bodemchemie en daarmee van het bodemleven (te beginnen op een kleine oppervlakte)
- kleinschalig maaien van heide en eventueel aanleggen van heideakkers
- werken met vaste rijpaden om bodemverdichting zoveel mogelijk te voorkomen
- samen met de EOD zoeken naar een andere locatie voor het onschadelijk maken van ongesprongen explosieven
- waar nodig terugdringen van invasieve soorten tot een beheersbare situatie, op basis van een actieplan per soort
- nog beter integreren van faunabeheer en recreatiezonering in het natuurbeheer
- (preventieve) maatregelen ter voorkoming van ongecontroleerde natuurbrand en overmatige erosie
- uitvoeren van een onderzoek naar de context van de landschapselementen op het Rozendaalse Veld (het verhaal van de geschiedenis van het Rozendaalse Veld), gevolgd door het maken van meer specifieke keuzes in het beheer
- tegen gaan van verlanding van poelen en vennen op de heide ten behoeve van het behoud ervan

5.3 Bossen

5.3.1 Streefbeeld

De bossen van de gemeente Rheden hebben een rijke structuur, waarbij oude bomen en verjonging elkaar afwisselen. In totaal zijn inheemse boomsoorten dominant, maar er is ook ruimte voor een beperkt aandeel uitheemse soorten (max 25%). Met name Japanse lariks en douglas zijn geliefd vanwege de productiefunctie (max. 20%). Het aandeel naald- en loofhout blijft ongeveer gelijk ten behoeve van de zwarte specht (40%-60%).

Er is variatie in het bos aanwezig met voldoende open plekken, dood hout, gemengd bos en een goed ontwikkelde bosrand. Er is nadrukkelijk ruimte en aandacht voor bomen die extra natuurwaarden kunnen herbergen, zoals dikke bomen met holtes voor zwarte specht, boomarter en vleermuizen. Ook bomen met roofvogelhorsten en bomen met gebreken of stervende bomen horen erbij, zolang dit geen acuut gevaar oplevert voor de recreanten. De tijdelijke verjongingsplekken en de geleidelijke bosranden tussen het opgaande bos en aanliggende heide vormen een leefgebied voor de nachtzwaluw en de boomleeuwerik. Hier is ruimte voor bloeiende kruiden en jong loofhout. Deze plekken zijn rijk aan vlinders - waaronder groot dikkopje en groentje - en aan warmteminnende soorten als hazelworm, ringslag en levendbarende hagedis. De bosbodem is minder verzuurd en vol bodemleven. De bossen op de

hellingen hebben een goed ontwikkelde bodem, waardoor erosiegevaar is verminderd. Door gerichte dunningen is de bijgroei stabiel (>3,0%) en geconcentreerd op de bomen met een goede houtkwaliteit, of op bomen die (ecologische) stabiliteit brengen in het bos door soort of omvang. Amerikaanse vogelkers is nauwelijks aanwezig.

De grove dennenbossen op de heide ten noorden van stuifzand en op de heide hebben een zeker aandeel loofhout.

5.3.2 Beheerdoelen en -maatregelen

Voor het beheer van het bezit is ook een zekere inkomstenbron nodig. Hout is een grondstof die we in Nederland we allemaal gebruiken. Voor het bosbeheer is een aantal parameters van belang, waarmee natuurwaarden en de houtproductie kan worden ingeschat. Zeker voor komende onzekere periode van klimaatverandering is het van belang om risico's te spreiden. Houtoogst staat ten dienste van het functioneren van het toekomstige bos.

De komende tien jaar worden de volgende beheermaatregelen genomen:

- gemiddeld wordt 50%-100% van de jaarlijkse bijgroei geoogst
- sturen op een hoogwaardige houtkwaliteit en minimale bijgroei van 2,5%
- bij ieder maatregel wordt gelet op soortensamenstelling, houtkwaliteit, boomveiligheid (zie § 5.6), leeftijdsopbouw en dus verjongingsruimte
- werken met vaste rijpaden om bodemverdichting zoveel mogelijk te voorkomen, op kwetsbare delen worden paarden ingezet
- in de bossen vindt geen bodemverwonding meer plaats voor bosverjonging, tenzij er een goede reden voor is
- terughoudend zijn met het vergroten van de houtoogst of strooiselroof (maatregel uit het N2000-Beheerplan)
- waar nodig terugdringen van invasieve soorten tot een beheersbare situatie, op basis van een actieplan per soort
- nog beter integreren van faunabeheer en recreatiezone in het bosbeheer
- inbrengen van soorten met een goede strooiselverteering zoals linde, zoete kers en hazelaar
- experimenteren met minerealengiften
- tegen gaan van overmatige erosie op paden en hellingen
- uitvoeren van een onderzoek naar de context van de landschapselementen op het Rozendaalse Veld (het verhaal van de geschiedenis van het Rozendaalse Veld), gevolgd door het maken van meer specifieke keuzes in het beheer

5.4 Recreatie

5.4.1 Streefbeeld

Recreatie maakt integraal onderdeel uit van het bos- en natuurbeheer (zie ook kaart 3 Recreatie). Het Rozendaalse Veld is immers een belangrijk recreatiegebied voor de hele regio. Bezoekers komen hier voor hier de rust, de natuur, om te bewegen en te sporten, om hun hond uit te laten, om even weg te zijn uit het drukke leven. Het is fijn om op het Rozendaalse Veld te zijn. Daar draagt de gemeente Rheden aan bij. We bieden ruimte voor een breed scala aan recreatievormen, mede door de afspraken met de Geërfden van Velp. De bezoekers beseffen dat zij te gast zijn in een natuurgebied en houden rekening met elkaar én met de natuurwaarden. Men voelt zich betrokken bij dit terrein en wil zich inzetten voor het behoud ervan. Hier kunnen veel mensen genieten van het Rozendaalse Veld.

Er is ruimte voor evenementen met een geringe impact op het gebied, zoals hardloopwedstrijden, brandweeroefeningen en MTB-wedstrijden op de daarvoor bestemde routes. De deelnemers of organisatoren leveren een bijdrage aan het beheer en dragen bij voorkeur bij aan de sociale cohesie van de gebruikers onderling. De eigenaren van hondenuitlaatservices zijn hiervan een voorbeeld. Deelname aan de Heidewerkdag met de Geërfden is een voorbeeld van een jaarlijks succes.

Kwetsbare delen - zoals met een bijzondere vegetatie, erosiegevoelige paden of historische wallen - worden waar nodig beschermd om bij te dragen aan de duurzame instandhouding van natuur- en cultuurhistorische waarden. In het beheer en met de organisatie van evenementen wordt rekening gehouden met het broedseizoen. In de rustige delen van het Rozendaalse Veld ervaar je meer wildernisgevoel en maak je kans om wilde dieren te spotten waar de Veluwe zo om bekend is.

Over het Rozendaalse Veld loopt een aantal regionale recreatieve netwerken, zoals het fiets- en wandelknooppuntensysteem, MTB-en ruiterroutes. De parkeerplaatsen zijn verzorgd, veilig en toereikend.

5.4.2 Beheerdoelen en -maatregelen

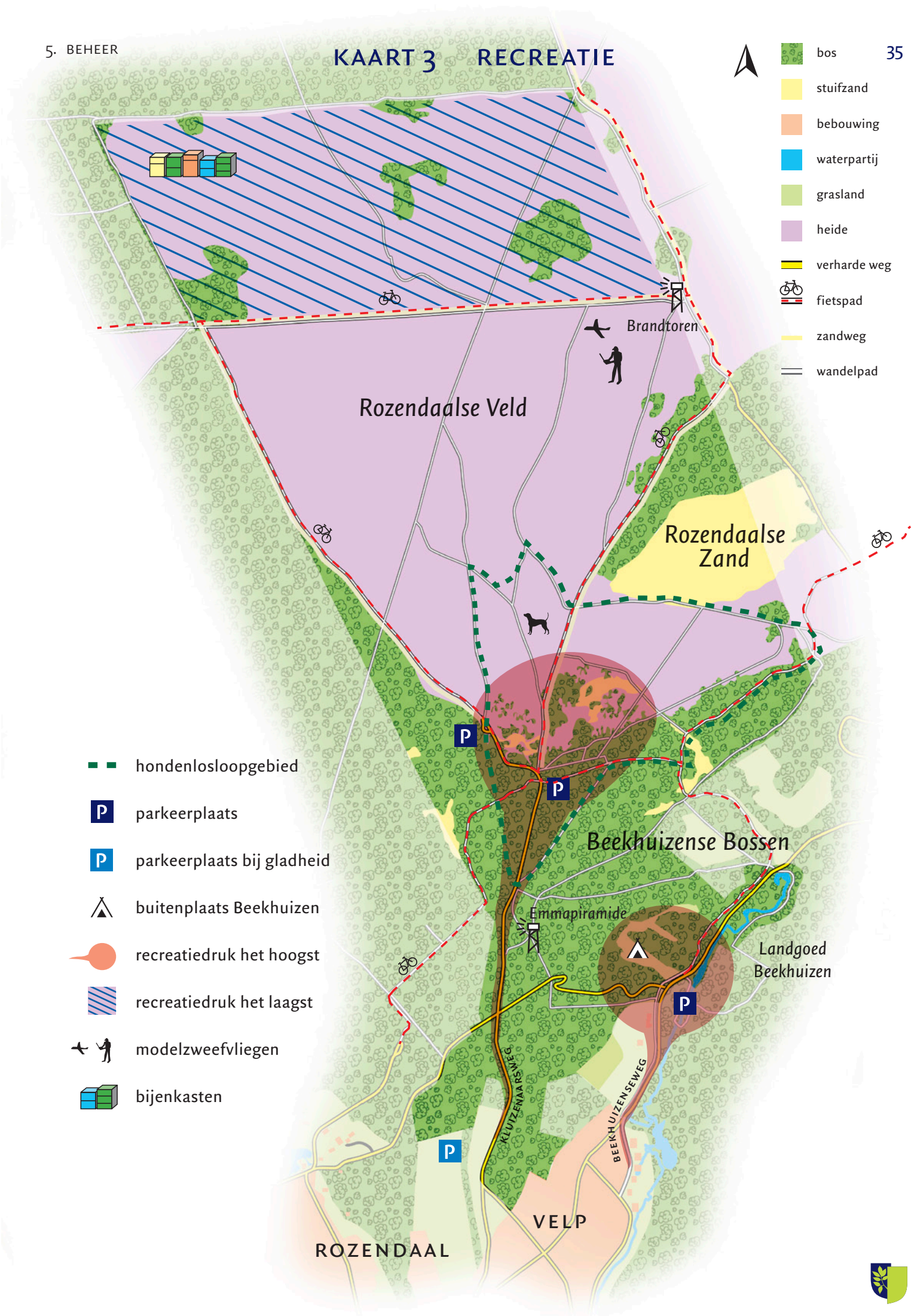
Om bovenstaand streefbeeld te realiseren, is een aantal acties en uitgangspunten geformuleerd voor de komende tien jaar:

- het terrein kent drukkere delen (waar het kan) en rustige delen (waar het moet)
- de (mate van) voorzieningen - zoals routes, bankjes en bebording - zijn aangepast aan deze recreatiezonering
- de recreatieve voorzieningen zijn verzorgd, maar sober

- de beheerkwaliteit van de paden is in principe zo laag mogelijk, afgestemd op het risico en de toegankelijkheid voor de betreffende gebruikersgroep
- medewerking wordt verleend aan eigendomsoverstijgende recreatieve netwerken, zoals het fiets- en wandelknooppuntensysteem en een MTB-route
- inzet vindt plaats om bezoekers beter met elkaar en met het gebied om te laten gaan
- er wordt ingezet op een maximale participatie bij het beheer
- de organisatie van een evenement wordt een wederdienst gevraagd: een bijdrage aan het beheer, in natura of in geld
- behoud van een sluitend bebordingsstelsel, een uniforme bebording op de hele Veluwe is gewenst
- handhaving op een basisniveau op orde brengen
- begeleiding van het verkeer bij grote drukte of gladheid wordt verbeterd, bv door inzet van een verkeersinformatiesysteem en gebruik van de parkeerplaats achter de sportvelden
- bij een eventuele afsluiting van de Posbank voor gemotoriseerd verkeer ontstaat een nieuwe situatie: de parkeerplaatsen en de omgeving moeten dan worden heringericht in samenspraak met partners
- het beleid rondom de hondenuitlaatservices wordt gecontinueerd
- er wordt gestreefd naar een gecoördineerde samenwerking op het gebied van evenementen op de Veluwezoom, waarbij we kritischer omgaan met aanvragen voor grote evenementen (zie onderstaande alinea)

Evenementen op het Rozendaals Veld

Het Rozendaalse Veld is al jarenlang een gewild decor voor diverse (sport)evenementen. De gemeente Rheden is trots op deze evenementen en ze dragen bij aan draagvlak en betrokkenheid bij het Rozendaalse Veld. We moeten echter constateren dat de draagkracht van het gebied voor grootschalige evenementen de afgelopen jaren is bereikt. Grote evenementen gaan ten koste van de rust en de natuurwaarden en conflicteren soms met het normale gebruik. Beheerstechnisch legt het een druk op de kwaliteit van de paden (uitholling, erosie) en mét de omvang van het evenement nemen de risico's toe. Daarom worden per 2019 enkel nog kleinschalige evenementen en bedrijfsmatige activiteiten toegestaan die geen onevenredige afbreuk doen aan de visie en de beheerdoelen. Kleinschalig kan worden getypeerd naar effect of aantal deelnemers, bijvoorbeeld < 200 deelnemers. Hierbij hebben de nu reeds jaarlijks terugkerende evenementen, zoals de Bedriegertjesloop, voorrang en is er voorlopig geen ruimte voor extra aanvragen. Nachtelijk bezoek of tijdens het broedseizoen, zonder dat

dat een bijdrage levert aan het beheer of aan onderzoek, wordt sowieso niet toegestaan. Evenementen óp de openbare weg, zoals wielerrondes of de Posbankloop, vallen buiten dit beleid.

Bij het verlenen van toestemming vraagt de gemeente Rheden een bijdrage. Dit kan in de vorm van een werkdag zijn, of een financiële bijdrage aan de organisatie die de kosten maakt voor het ‘natuurdecor’ - de gemeente dus. Gastheerschap voor evenementen vraagt van de gemeente een vaak ongeziene inspanning vooraf (inrichting terrein, boomveiligheid), tijdens én na afloop van een evenement (schade afhandelen en achterblijven van materialen). Het streven is om met de andere terreinbeheerders op de Veluwezoom te komen tot een gecoördineerde samenwerking. Dit is in het belang van zowel de eigenaren als de initiatiefnemers. Vanuit de implementatie van het evenementenbeleid van de gemeente Rheden zal de samenwerking verder worden uitgewerkt.

5.5 Overige natuurterreinen gemeente Rheden

Naast het Rozendaalse Veld heeft de gemeente Rheden een viertal kleinere natuureenheden in bezit en beheer. Specifieke zaken van het beheer hiervan worden hier kort benoemd.

Landgoed Beekhuizen

Landgoed Beekhuizen is gelegen aan de zuidkant van het Rozendaalse Veld (zie kaart 1: overzichtskaart Rozendaalse Veld). Het beheer van landgoed Beekhuizen draait de komende jaren om de balans tussen herstel en cultuurhistorie, behoud en waar mogelijk versterking van natuurwaarden en het bieden van recreatieve mogelijkheden. Leidraad hierbij is het “Herstelplan Park Beekhuizen, noordelijk deel” (SB4 2010). Binnen het landgoed is ruimte voor natuurlijke processen, mits de parkachtige uitstraling in tact blijft. Dood hout mag bijvoorbeeld blijven liggen als verwijzing naar de vergankelijkheid van het leven, maar overdaad past hier niet. Het aandeel beuk neemt hier toe (hoewel

Voormalig zwembad Beekhuizen ingericht als natuurterrein met extensieve recreatie.

de vitaliteit van de oude beuken snel afneemt), er is zorg voor diversiteit aan boomsoorten en voor een zeker aandeel groenblijvers tussen de weg en de wandelpaden. Het padenonderhoud op het landgoed vergt meer aandacht. Op een landgoed past een meer verzorgde uitstraling. De terreinomstandigheden (het gebied is een vochtig, erosiegevoelig en kwetsbaar beekdal) en de huidige wijze en intensiteit van gebruik, geven hier niet de kwaliteit die bij het landgoed hoort. De gemeente Rheden volgt de lijn van Natuurmonumenten op de Veluwezoom om MTB-routes uit het beekdal van de landgoederenzone te halen. Ter hoogte van hotel Beekhuizen ligt de ‘grote cascade’. Sinds 2015 werkt de Stichting Behoud Karakter Velp met partners samen om een ‘nieuwe cascade met allure’ te realiseren, om zo deze locatie van het landgoed weer de aandacht te geven die het verdient. Bij dit plan hoort ook een aanpassing in de inrichting van de omgeving. Door erosie worden de wortels van oude bomen blootgelegd en raken beschadigd. Er wordt gezocht naar een oplossing om de wortels te beschermen, passend binnen de landgoedvisie. Uitgangspunt is dat de planvorming niet ten koste mag gaan van de bestaande kwaliteiten van het gebied. Besluitvorming en eventuele uitvoering lopen separaat van deze visie.

Zwembad Beekhuizen

Het terrein van het voormalig zwembad Beekhuizen in Velp is ingericht als natuurterrein en wordt beheerd door de Stichting Broedplaats Beekhuizen. Hier wordt natuurbeheer gecombineerd met extensieve recreatie. Er bevindt

zich hier onder andere een grote populatie ringslangen. Het beheer is kleinschalig en divers en gericht op de biotoop voor de ringslang als gidssoort. Het beheer is uitgewerkt in het beheerplan Zwembad Beekhuizen. Voor de toekomst zou een verbinding wenselijk zijn met de Beekhuizense beek. De natuurlijk ingerichte wadi's bij de parkeerplaats tot aan het fietspad zijn daarbij een belangrijke eerste stap geweest. Op dit moment vormt de Beekhuizenseweg nog een barrière. Mogelijk dat dit in de toekomst kan worden opgelost door het realiseren van functionele reptielentunnels.

Bos bij De Jutberg

Het bos bij camping De Jutberg bestaat uit twee delen, gescheiden door een perceel met vakantiewoningen. Rondom ligt een aarden wal, welke tot nader orde ongemoeid blijft. Het naastgelegen hondenlosloopgebied van Natuurmonumenten en de camping zorgen voor veel wandelaars in het bos. Het bos betreft een mooie douglasopstand, maar is grotendeels begroeid door Japanse duizendknoop. Er moet een apart actieplan komen hoe om te gaan met de Japanse duizendknoop. Bij de keuze van de bestrijdingsmethode zal de waarde en het functioneren bosopstand meegewogen worden.

Bosje in Laag Soeren

In het bosje bij Laag Soeren staan Japanse lariks en douglas met een goede groei en houtkwaliteit, aan de randen staat Amerikaanse eik. Dit bos wordt beheerd met dezelfde doelstelling als de Beekhuizense Bossen.

5.6 Risicogestuurd beheer

De gemeente Rheden werkt voor de openbare ruimte steeds meer met risicogestuurd beheer. Ook voor het Rozendaalse Veld wordt met ingang van deze Beheervisie gestart met het werken met deze methode. Het gaat om het functioneren van het Rozendaalse Veld als opengesteld natuurterrein. Risicogestuurd beheer is een wijze van beheren en onderhouden waarmee kan worden aangetoond welke risico's er worden beheerst met genomen of te nemen beheersmaatregelen. Met deze methode wordt ervoor gezorgd dat het beschikbare budget ingezet wordt, daar waar dat het hardste nodig is. Een risico is een gebeurtenis met een negatief effect op het functioneren en de waarden van het Rozendaalse Veld. De risico's die het functioneren van het Rozendaalse Veld bedreigen, staan centraal bij het maken van keuzes. Er wordt vervolgens een optimale balans gezocht tussen kosten, prestaties en risico's. Bij de

afweging van maatregelen wordt niet alleen gekeken naar kosten en techniek; de maatregelen zijn direct gekoppeld aan de bredere doelstellingen.

Boomveiligheidsbeleid

Eén van de risico's is de aansprakelijkstelling van de gemeente als gevolg van geleden schade in het bos (door bv een vallende tak). Daarom werkt de gemeente Rheden met een boomveiligheidsbeleid. Uitgangspunt bij het boomveiligheidsbeleid is risicobeheersing. Het is niet mogelijk om volledige veiligheid te garanderen. De twee belangrijkste beleidsuitgangspunten zijn dan ook dat de veiligheid in de basis geborgd wordt door reguliere beheermaatregelen én dat bomen met gebreken een essentieel onderdeel zijn van ecosystemen en een geaccepteerd risico vormen. De gemeente Rheden werkt hierbij met het praktijkadvies "Boomveiligheid in bos en natuur" van de Vereniging van Bos- en Natuureigenaren (VBNE). Dit advies kwam in 2015 gereed en is juridisch getoetst. Met het nieuwe boomveiligheidsbeleid worden de bomen in het Rozendaalse Veld eens in de vier jaar (dus met een andere, lagere, frequentie dan langs wegen en in de woonwijk!) geschouwd en ingedeeld in een drietal risicoklassen: laag, midden en hoog. De indeling wordt bepaald door de terreinomstandigheden en inrichting, de gebruiksintensiteit en de boomeigenschappen. Bij duidelijk zichtbare risico's wordt passende actie ondernomen. Dit is maatwerk, de keuze hangt af van meerdere factoren: welke kant valt de tak waarschijnlijk, wanneer vinden de reguliere werkzaamheden plaats, is het in verhouding tot andere belangen, kosten, cultuurhistorie, ecologie? Afhankelijk van het risico worden er eventueel aanvullende maatregelen voor de boomveiligheid getroffen. Bij verhoogd risico, zoals bij storm of sneeuw, wordt extra alertheid van de bezoeker gevraagd.

Brandweer-oefening bij Rozendaalse Veld.

Weersextremen als gevolg van klimaatverandering - brandveiligheid

Een ander risico wat hier nader toegelicht wordt is de brandveiligheid. Als gevolg van klimaatverandering, met stijgende temperaturen en weersextremen, wordt ook de kans op ongecontroleerde natuurbranden groter. De heide-terreinen en de naaldbossen op de droge zandgronden zijn het meest brandgevoelig. Bovendien is bluswater minder goed beschikbaar dan in de bewoonde delen. Ongecontroleerde natuurbranden kunnen tot enorme maatschappelijke kosten leiden en de natuurwaarden flink aantasten. De gemeente Rheden is in gesprek met andere terreineigenaren van de Zuidoost Veluwe en de brandweer om de risico's op ongecontroleerde natuurbranden te verkleinen, zonder daarbij onevenredige afbreuk te doen aan de doelstellingen van het terrein. Het nemen van preventieve maatregelen, zoals aanpassingen in de inrichting van het Rozendaalse Veld, vindt alleen plaats wanneer dat ook bijdraagt aan de hoofdivisie. Voorbeelden zijn het creëren van overgangen met een hoog aandeel loofhout en het creëren van compartimenten op basis van landschappelijke aanknopingspunten. Daar waar het de beheerdoelen niet schaadt, werkt de gemeente Rheden actief mee aan brand oefeningen.

6. FINANCIËN

Deze beheervisie sluit af met een hoofdstuk dat op hoofdlijnen een beeld geeft van de inkomsten en uitgaven die verband houden met het beheer van het Rozendaalse Veld. De kosten en baten komen gemiddeld genomen gelijk uit. Een reservering is nodig om onvoorziene kosten en tekorten op te kunnen vangen: het beheer van een natuurterrein is immers dynamisch en kan leiden tot onvoorziene kosten. Ook subsidiegelden zijn onvoorspelbaar en vormen geen zekerheid voor de lange termijn. De reservering gebruikt de gemeente Rheden voor het uitvoeren van projecten, voorgesteld in de projectenlijst. Ze zijn nodig om invulling te geven aan de doelstellingen van deze visie (zie de tabel in § 6.3: Uitvoeringsprogramma 2019-2029).

6.1 Inkomsten

- De inkomsten uit het beheer van het Rozendaalse Veld bestaan uit vier belangrijke bronnen:
- 1. SNL - De Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) financiert het beheer van de terreineigenaar op basis van standaardkostprijs per hectare naar beheertype. De jaarlijkse inkomsten van deze subsidieregeling bedragen momenteel (en in ieder geval gedurende de lopende contractperiode t/m 2022) ca. € 70.000,--. Deze subsidieregeling is regelmatig onderhevig aan wijzigingen.
 - 2. Houtverkoop – Houtoogst en de verkoop van het oogste hout maakt onderdeel uit van het bosbeheer. De inkomsten vanuit de houtverkoop komen volledig ten goede aan het beheer van het Rozendaalse Veld. De jaarlijkse inkomsten vanuit de verkoop van hout zijn ongeveer € 15.000,--. De houtprijzen fluctueren jaarlijks en de productietijden zijn lang. Wanneer de productie-doelstelling hoger op de agenda zou staan, zou actiever inspelen op de houtmarkt de inkomsten kunnen verhogen. Vooral nog is dit echter niet aan de orde, omdat de gemeente aan de houtoogst een ondergeschikt belang toekent ten opzichte van natuur en recreatie.
 - 3. Toestemmingen – Voor sommige toestemmingen, zoals de hussen en de ijsverkoop, dragen de gebruikers een vergoeding af. In totaal gaat het jaarlijks om een bedrag van ca. € 4.000,--.
 - 4. Gemeente Rheden – De gemeente besteedt jaarlijks on-

geveer € 31.000,-- aan het beheer van het Rozendaalse veld ten behoeve van het gebruik door de inwoners en het behoud en de verbetering van de natuurkwaliteit.

6.2 Kosten

- De kosten voor het Rozendaalse Veld zijn veelzijdig, de belangrijkste kostenposten zijn:
- 1. Beheer – De jaarlijkse kosten voor het uitvoeren van beheermaatregelen, inclusief het beheerregistratiesysteem (GBI), bedragen jaarlijks gemiddeld € 80.000,--. Dat bedrag wordt onder andere besteed aan het open houden van de heide, exotenbestrijding, herstel van calamiteiten (zoals stormschade) en de inhuur ten behoeve van de uitvoering van het natuurbeheer.
 - 2. Monitoring – Diverse soortgroepen worden met een bepaalde frequentie geïventariseerd. De jaarlijkse kosten hiervan bedragen ongeveer € 5.000,--. De beleidsmonitoring vanuit de provincie is gericht op het bepalen van de kwaliteit van haar beheerdoelen en wordt betaald door de provincie. Deze monitoring wordt ook gebruikt voor het evalueren en het aansturen van het beheer.
 - 3. Recreatie en veiligheid – Het Rozendaalse Veld vormt een belangrijk recreatief gebied voor de inwoners van de gemeente. Om goed en veilig te kunnen recreëren is het nodig regelmatig onderhoud te plegen aan wegen en paden, recreatieve voorzieningen, bebording en worden boomveiligheidsmaatregelen genomen. Deze kosten bedragen jaarlijks ongeveer € 15.000,--.
 - 4. Overig – Naast bovengenoemde kostenposten zijn er nog tal van kleinere kostenposten die van belang zijn binnen het beheer van het Rozendaalse Veld. Hierbij kan gedacht worden aan advieskosten, begeleiding van uitvoering en indiening van subsidieaanvragen. Het totaal van deze kosten bedraagt jaarlijks ongeveer € 20.000,--.

Tabel: overzicht van de gemiddelde jaarlijkse kosten en baten ten behoeve van het beheer van het Rozendaalse Veld

post	baten	kosten
subsidie SNL	€ 70.000,--	
houtverkoop	€ 15.000,--	
toestemmingen	€ 4.000,--	
gemeente Rheden	€ 31.000,--	
beheer		€ 80.000,--
monitoring en onderzoek		€ 5.000,--
recreatie en veiligheid		€ 15.000,--
overig		€ 20.000,--
totaal	€ 120.000,--	€ 120.000,--

De huidige structuur van inkomsten en kosten houdt nog geen rekening met de maatschappelijke wens meer aandacht aan de cultuurhistorie van het Rozendaalse Veld te schenken. In het uitvoeringsprogramma zijn kosten opgenomen voor een eenmalige investering in een waardestellend onderzoek naar de historische elementen en structuren. Om dit vervolgens structureel tot uiting te laten komen in het beheer, is aanvullende financiering nodig. Zoals uit bovenstaand overzicht blijkt, is er binnen het huidige budget voor natuurbeheer geen ruimte.

6.3 Uitvoeringsprogramma 2019-2029

project	nadere beschrijving	draagt bij aan doelstelling uit visie:	kosten (€)
1. openheid heide	inhaalactie bosopslag verwijderen van heide	duurzame instandhouding natuur en landschapswaarden	€ 40.000,--
2. onderzoek inzet schapenbegrazing	financieringsplan, opstellen begrazingsplan, begeleiding, verkenning RO-traject, gesprekken met partners	kwaliteitsverbetering natuur en landschapswaarden, betrokkenheid omgeving	€ 10.000,--
3. recreatiezonering	gebruikersgroepen begeleiden in het nemen van eigen verantwoordelijkheid, evt inrichting aanpassen in overleg met gebruikers, recreatiezoneringsplan ihkv Natura2000, communicatietraject om overtredingen tegen te gaan	behoud gebiedseigen karakter en beleefbaarheid	€ 15.000,--
4. verbetering nutriëntenbalans	onder begeleiding mineralen toedienen / soorten inbrengen	kwaliteitsverbetering natuur en landschapswaarden	€ 5.000,--
5. cultuurhistorie	bundelen gegevens erfgoed, waardestelling van de elementen op basis van het verhaal van de ontstaansgeschiedenis, advies ambitieniveau voor implementatie van cultuurhistorie in beheer	behoud gebiedseigen karakter en beleefbaarheid	€ 20.000,--
6. stimuleren participatie bij beheer	contacten en stimuleren vrijwilligers en partners, uitleg van beheer (communicatie, excursies), inspelen op media	betrokkenheid omgeving	€ 5.000,--
7. evenementen	opzetten coördinatiepunt, verbeteren samenwerking met terreineigenaren op gebied van georganiseerde activiteiten	behoud gebiedseigen karakter en beleefbaarheid, betrokkenheid omgeving	€ 5.000,--
8. boomveiligheid in natuurgebieden afstemmen op risico's	boomveiligheidsbeleid uitwerken en implementeren in beheer	beleefbaarheid, duurzame instandhouding natuur en landschapswaarden (betaalbaar houden)	€ 5.000,--
9. kwaliteitsimpuls recreatieve voorzieningen	inspectie en vervanging recreatieve voorzieningen, zonering en inrichting routes, erosiebestrijding	behoud gebiedseigen karakter en beleefbaarheid, betrokkenheid omgeving	€ 10.000,--
10. bijdrage herstel landgoed Beekhuizen ihkv grote cascade	herinrichting padenstructuur gemeentelijk eigendom, vanwege burgerinitiatief Stichting behoud Karakter Velp voor het opwaarderen van de cascade	behoud gebiedseigen karakter en beleefbaarheid, betrokkenheid omgeving	€ 15.000,--
totaal (geschatte) kosten			€ 130.000,--

GEBRUIKTE BRONNEN / VERDER LEZEN

Websites

Voor informatie over natuur en biodiversiteit:
www.natuurkennis.nl
www.gelderland.nl/veluwe
www.obnveldwerkplaatsen.nl
www.clo.nl

Voor informatie over klimaat:
www.vbne.nl/thema/klimaataakkoord/klimaataakkoord

Voor informatie over geschiedenis, cultuurhistorie en erfgoed:
www.topotijdreis.nl
www.boshistorie.nl
www.geerfdenvanvelp.nl
www.erfgoedenruimte.nl

Literatuur

- Gelders Genootschap, *Gelders Arcadië - atlas van een buitenplaatsenlandschap*, uitgeverij Matrijs, 2011.
- [Geërfden van Velp], *De Geërfden van Velp - een eeuwenoud instituut in een moderne samenleving*, Egelpers Velp, november 2017.
- Van der Kroef, R., *Velp en zijn geërfden - geschiedenis van de gemeyne gronden*, uitgeverij Profiel, juni 1993.

Nota's en rapporten

- Gemeente Rheden, “Beleidsnota Heide, Rozendaalse Veld en Rozendaalse Zand”, 2005.
- Gemeente Rheden, “Uitvoeringsplan Rozendaalse Veld en Rozendaalse Zand”, 2006.
- Gemeente Rheden, “De Rhedense klimaataanpak 2016-2016 - de duurzame slag om Rheden”, mei 2016.
- Gemeente Rheden, “Masterplan Recreatie en Toerisme”, september 2016.
- Gemeente Rheden, “Beleidsnota Evenementenbeleid Rheden”, januari 2017.
- Gemeente Rheden, “Verbindend Verleden” - erfgoednota Rheden 2017-2021.
- [Provincie Gelderland], “PAS-Gebiedsanalyse Natura2000-gebied 057-Veluwe”, december 2017.
- Provincie Gelderland, “Ontwerp Beheerplan Natura2000 057-Veluwe”, november 2016.
- Bosgroep Gelderland, “Visie geïntegreerd bosbeheer, bosgebied gemeente Rheden”, 2000.
- Bosgroep midden-Nederland, “Resultaten flora- en vegetatiekartering Rozendaalse veld en Rozendaalse Zand”, 2013.
- Bosgroep midden-Nederland, “Rozendaalse Zand, beheervisie en -maatregelen in het stuifzandgebied”, 2014.
- OBN, “vooronderzoek herstel Rozendaalse Zand”.
- RAAP, Wallen op de Veluwe” - RAAP-rapport 2472 (inventariserend archeologisch onderzoek), 2011.
- SB4, “Landgoed Beekhuizen - herstelplan”, 2009.
- SB4, “Landgoed Beekhuizen - maatregelenplan / noordelijk deel”, 2010.
- Silve, “Ontwikkelingen in het gemeentebos van Rheden, resultaten Woodstock 1999-2011”, 2012.
- Silve, “Werkplan gemeentebos Rheden”, 2012.
- WUR ism de Vlinderstichting en Stichting EIS, “Achteruitgang insectenpopulaties in Nederland: trends, oorzaken en kennislacunes”, 2018.

